

Фото Михайла Цапра

Холодний Яр, Мотронинський монастир, 14 квітня. Дмитро Брижинський, комбриг 93-ї ОМБр.:
"Ми, холодноряці, — не відступили і не відступимо від святої боротьби за долю і майбутнє України!"

Серед справжніх чоловіків

Микола ЦИМБАЛЮК
Київ—Авдіївська промзона

Щоранку відстежую оперативну інформацію з фронту. І щоразу болем у серці відгукуються повідомлення про наші бойові втрати. На превеликий жаль, для частини України це сухі цифри, які з лишком перекриваються і розчиняються в інформаційному просторі новинами про жертви аварій, пожеж, землетрусів, розбоїв тощо у всьому світі. Відпрацьовані інформаційні технології маніпуляції суспільною свідомістю працюють майже бездоганно. Але є правда життя, яку не перекрити, не спотворити і тисячам московських чи п'ятиколонних олігархічних телеканалів, радіостанцій, газет. Особливо контрастно і гостро бачиш оголену правду, коли повертаєшся з чергового виїзду на передок до наших захисників. Так було і цього разу, коли ми повернулися з лінії розмежування, яку утримує овіяна славою 93-я окрема механізована бригада "Холодний Яр". Але зараз мова про тих, перед ким мусить прихилити коліно вся Україна.

Закінчення на стор. 3

НАЦІОНАЛЬНИЙ СИМВОЛ СКОРБОТИ

5

ІСТОРІЯ З "УКРАЇНСЬКИМ ОЛІГАРХОМ"

6-7

ШЕВЧЕНКО І ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ГОГОЛЯ

8-9

Хто сміятиметься останнім?

Осип ЯКИМЧУК

На початку лютого 2019 року В. Зеленський закликав своїх прихильників об'єднуватися у віртуальну спільноту "Я клоун". Тож не дивно, що після 31 березня 2019 року за межами України про українське суспільство заговорили як про національно безвідповідальну спільноту клоунів.

А Володимира Зеленського на нинішньому етапі українського політичного процесу називають коміком. Зокрема так його назвав один із німецьких журналістів під час візиту 12 квітня Петра Порошенка в Берлін, ставлячи йому запитання: як сталося, що абсолютний новачок у політиці та комік так легко обійшов у першому турі чинного Президента? Петро Порошенко, уникаючи будь-якого загострення, називав свого нинішнього опонента несистемним кандидатом у Президенти. Однак, за його словами, те, що саме такі кандидати здобувають ніяк значну підтримку на виборах, не лише український "феномен", а тенденція багатьох країн Європи... І хоч на тому наголошують імениті аналітики, зокрема політолог Олексій Гарань, проте є одна особливість. В усіх країнах, де на перший план виходять несистемні постаті чи спалахують дестабілізаційні процеси на кшталт брекситу чи французьких "жовтих жилетів", зафіксовано не лише інформаційну присутність Росії.

Звичайно, нам від цього не легше. Тим паче, що Путін не приховує, що робить ставку на хаос в Україні. І уособлення цього хаосу — Володимир Зеленський.

Це ж він ще кілька років тому, як наголошують користувачі Facebook, на московських сценах насмішувато називав колишнього президента України Віктора Ющенка "містер голодомор". А нині дочекався того, що його, путінську надію на хаос, уже називають "містер комік" та "містер хаос". А може, і не хаос. А може, не дай Боже, нове, страшне випробування для українців, аби вони врешті зрозуміли, що таким Божим даром, як самостійна держава, не можна легковажити. Раз не зрозуміли, що час Януковича — це був час випробування, а не просто епізод історії.

Коли українці віддали йому владу, я, як і мільйони українців, був у шоці. А ось нині, коли осмислюю події десятилітньої давнини, приходжу до висновку, що у випадку виграшу на президентських виборах 2010 р. Юлії Тимошенко Янукович та його середовище не стерпіли б другої "ганьби" і відкололи б частину України. Тоді світ сприйняв би це як суто громадянський конфлікт і висловлював би "стурбованість", не втручаючись у його хід. Але сталося іншому. Нині у світі створена потужна проукраїнська коаліція. Українці її можуть посилити. А можуть і зруйнувати, коли 21 квітня проявлять державну безвідповідальність.

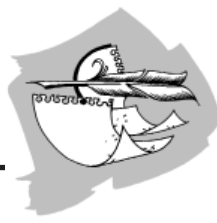
У ці складні і для мене особисто, і для держави дні шукаю не лише політичну аналітику. Стараюся заглиблюватися і в те, що ми звано передбаченнями. Звичайно, мене не ваблять ігри астрологів тощо. Я цікавлюсь передбаченнями тих, чий дар ясновачення зафіксовано сотня-

ми реальних випадків і кого не експлуатує російська пропаганда.

До них належав польський монах, що упокоївся на початку 1980 рр., — Чеслав Клімушко. Він на основі фото особи допоміг правоохоронним органам розкрити сотні кримінальних справ. Він казав, що утвориться потужна українська держава. Тоді, в 1970-х рр., у Польщі і у світі загалом — це вважалося фантастикою. Фантастикою тоді вважали його візію розпаду Росії за її злodianня на маленькі шматки. Нині бачимо, що Україна як незалежна держава існує. Хоч, на мій погляд, ще немає достатніх підстав називати її потужною державою. Вірю, що попри складність нинішнього моменту, часи української потужності попереду!

Серед людей, які вивчають феномен отця Клімушка, ведеться суперечка: чи його візія розпаду Росії як карі вищих сил за її історичні злodianня стосується розпаду СРСР, чи ще чекати розпаду РФ? Це питання не таке вже й безпідставне. Є у Польщі особа, яка, як колись отець Клімушко, активно допомагає поліції. Йдеться про Кшиштофа Яцковського. Він робить і політичні прогнози, збувається приблизно 60% з них. На щастя, жодне з його передбачень стосовно України (від 2014 року, відколи стежу за його поглядами) не збулися. Це не означає, що можна повністю його ігнорувати. Він ще восени 2018 року твердив, що той рік був останнім відносно стабільним у Європі роком. Він говорив про маси біженців зі сходу.

Закінчення на стор. 2

Закінчення. Початок на стор. 1

Хто сміятиметься останнім?

Чи ці його передбачення будуть віднесені до тих 40 %, які не збулися, значною мірою залежатиме від того, чи 21 квітня український народ виявить очікувану і українськими патріархами, і прихильним до України демократичним світом національну відповідальність.

А якщо не виявить, то, на жаль, страшні передбачення польського містика про маси біженців зі сходу можуть збутися. Один із захисників України, полковник, у приватній розмові сказав, що “частина людей обуриться, якщо президентом України оберуть того, кого частина суспільства сприймає як глум над українською сутністю. Нині усе вказує, що у випадку перемоги Зеленського влада його структур буде дуже слабкою і не ефективною. А якщо вона почне втілювати те, що вже проголошують члени його команди, це спровокує спротив. У людей на руках безліч зброї. І поки в Росії при владі Путін, такий неконтрольований спротив приведе до втрати нової частини території! Тому, йдучи на виборчі дільниці 21 квітня, треба бути винятково відповідальними”.

До відповідальності за долю нації закликав українське суспільство, а особливо молодь, Глава УГКЦ. У своєму доступному на сайті Церкви, зверненні до молоді, Блаженніший Святослав сказав: “(...) заклик до зростання у свободі водночас є закликом до дозрівання у відповідальності. Адже нині ворог нашого спасіння — особистого і національного — знову намагається приспати нашу чуйність. Хоче, щоб ми сприймали свободу як право без особистого зусилля, щоб просто “пливли за течією”, самі відмовилися від високих устремлень та ідеалів.

Справжня свобода неможлива без відповідальності. Свобода без відповідальності стає сліпою і руйнівною силою, сваволею, що закриває очі на дотеперішні здобутки, нищить наявне добро — особисте та суспільне — і ставить під сумнів особисте та національне “завтра”.

На жаль, на час написання цієї статті від Православної Церкви України (ПЦУ) поки не було подібного звернення-послання, яке читатимуть в усіх храмах. Це не означає, що ця Церква якимось чином стає остороною найголовнішого нині політичного процесу у державі. Глава Церкви, Митрополит Київський і всієї України Блаженніший Епіфаній у цитованому на сайті Церкви зверненні до вірян у Рівному 7 квітня 2019 року сказав, що “люди не можуть нехтувати свободою, найвищим даром Божим, і ставитися до нього безвідповідально”. Митрополит нагадав пастві, що Україна обирає Главу держави, Президента України, який протягом наступних п'яти років буде очолювати нашу країну. “Не можна забувати, що Україна обороняється проти зовнішньої агресії. І нам потрібно обирати головнокомандувача, який у стані війни буде здатен забезпечувати захист нашої свободи від зазіхань Росії, зможе сказати російському Президенту “НІ”, щоденно давати відсіч військовим, дипломатичним, економічним, інформаційним та релігійним зазіханням на нашу державу. Тому я переконаний, що всі ми, громадяни України, маємо прийти на головування, зробити вільний, свідомий, і особливо підкреслюю, — відповідальний вибір. Дар свободи та можливість обирати — не можна змарнувати. Голос на виборах — це цінність, це видимий прояв нашої свободи, тому не можна ставитися до нього легковажно”.

Було б наївно сподіватися, що у нинішній момент підпорядкована Москві УПЦ стоїть остороною політичних процесів. 13 квітня я випадково натрапив на релігійну бесіду представника цієї Церкви на каналі “Інтер”. Отець-бесідник за 5 хвилин розмови знайменше 5 разів наголошував, що особа, котра претендує на найвищу посаду у державі, повинна бути “слугою народу”. Натяк більш ніж прозорий...

А що робити, якщо реальна поведінка людини, яка грає роль “слуги народу”,

відповідає усім критеріям поведінки, яку в народі називають хамською. Дуже багато людей з несприслою самоповагою розцінили “розмову” Володимира Зеленського з Петром Порошенком 11 квітня у прямому ефірі студії “1+1” як вияв дуже низької культури Зеленського. Він показав себе як людина нарвана і неконтрольована. Йдеться про безцеремонне перекикування Зеленським Президента і кидання трубки. Це в Україні викликало спалах емоцій, а у світі здивування. У соціальних мережах здивовані. І це здивування підсилюється після таких шедевральних відповідей Зеленського на просте журналістське запитання: “А що ви першим зробите, як станете президентом?”

“Першим, що я зроблю?.. що я хочу?..” — замість відповіді на журналістське запитання розгублено запитав Зеленський когось зі свити, що була поряд з ним. Далі лунав дуже неадекватний до ситуації сміх... Після того, як я вислав фільм з тим інтерв'ю знайомим за кордоном, мені відповіли страшними словами: “Якщо за людину з таким мисленням і з такою поведінкою проголосують українці, то світ вважатиме вас неадекватними. А Путіну тільки це і треба для підкорення України. Невже ж ви того не розумієте?”

Багато хто це розуміє. Але чи більшість? Навіть колишня опозиційна до Порошенка кандидат у президенти України Юлія Тимошенко заявила: “...те, що я побачила, мені здається, боляче ранить душу всім українцям (...) Я побачила руйнацію статусу посади Президента. Я побачила приниження Української Держави”.

Коли у штабі Зеленського побачили, що їхній кандидат грубо перегнув, то тут же чорне було назване білим: “Мене цікавить тільки реакція українського суспільства. Мені здається, що я був відвертим, чесним, таким, як я є”. Проте і українці, і світ майже не знають, який він є. А він далеко не та особа, за яку його видають. Він грубо каже журналісту (радіо “Свобода”), а відтак українському суспільству, що він їм “нічево не повинен”, із вираченими очима кричить, що йому “неприятний формат розмови” з ним. Називає він журналістів, як то заведено серед пацанів, “парнями” і звертається до них на “ти”. Президента Франції у такому ж тоні називає “класним чоловіком”. На запитання журналіста, коли можна отримати інтерв'ю, насмішувато відповідає: “жизнь длинная”...

За всіма даними Зеленський учився “високої культури” спілкування у Коломойського, який, судячи з його інтерв'ю Гордону, готується до ролі “смотрящего” України. Він комує із журналістів, котрий спробував поставити йому запитання без попереднього погодження, погрожував відвести “за угол для угашення”, опісля обіцяв “подивитися на його морду” та “засунути “язик в жопу”. Далі продемонстрував своє зневажливе ставлення до української партії “Свобода”. Кинувши репліку: Чи ж це є хтось, хто хотів би мені поставити запитання? — розсівся у розкішному мерседесі.

І це далеко не повна картина того, ким насправді є “відвертий” і “чесний” Зеленський та ті, хто веде його до влади. Її суттєвим доповненням є історія з 4 повістками для рядового Зеленського, який збирається командувати генералами.

Народні депутати України Олександр Бригинець, Юлій Мамчур, Тетяна Чорновол та Михайло Бондар 12 квітня звернулися до Міністерства оборони України з запитом, чи кандидат у президенти Володимир Зеленський перебуває на військовому обліку у ЗС України і чи служив він в армії?

З Міністерства вони отримали відповідь, що кандидат у президенти Володимир Зеленський перебуває на військовому обліку у ЗС України, проте в армії не служив, хоч придатний до військової служби. Його військове звання — солдат. Йому надсилали повістки 15.04.2014, 23.06.2014, 15.08.2014, 10.05.2015, які він проігнорував.

У бій за честь “безовісно обстрілюваного” сина першою кинулася його мама Римма Зеленська. “Я ніколи ніякої повістки не отримувала про мобілізацію мого сина. Він давно живе і прописаний у Києві, чому це якусь повістку мені могли принести?” — заявила вона журналістам.

А як було насправді?

А насправді було по-іншому. “Комсомольская правда в Украине” наводить розповідь Володимирового батька, професора Олександра Зеленського з приводу повісток для сина: “Ми були дуже здивовані, отримавши повістку. Я вже думав, що мене кличуть (сміється), адже Вова у нас навіть не прописаний. Тому не сприйняли її всерйоз. Імовірно, це якась помилка військкомату. Може, у них застарілі дані? Ми розповіли синові все, разом посміялися, але він запевнив нас, що з усім сам розбереться. Знаєте, мене мій батько буквально змусив йти в армію після інституту. Але я — не він. Я б не хотів, щоб мій син ішов до армії, оскільки розумію, що це великий ризик”.

І цей фрагмент є повним запереченням бравих Володимирових розповідей на публіку: “Мама все хлопцям з військкомату пояснила, вони сказали: “Добре”. Так що чекаємо...” У народі це називається великою брехнею.

А з приводу великого ризику, про який “Комсомолці” розповідав батько особи, яка збирається стати головнокомандувачем Збройних сил України, у Facebook широко цитують інші його слова. Він був проти служби сина в українській армії не лише через ризик, а й тому, що це “вже не СРСР, а щось невідомо що”. Враховуючи, що для Володимира Зеленського, за зафіксованими словами його дружини, участь у президентських виборах — це черговий проект, дуже підсилюють ймовірність, що широко цитовані слова: “Україна — це щось невідомо що” — є правдивими...

Історія з українськими повістками Володимира Зеленського зафіксована і в російській пресі. На російському сайті <https://www.ridus.ru/news/164869> читаємо: “ЗМІ: український актор Зеленський ховається в Росії від призову в армію”...

І це не повний перелік особливостей Володимира Зеленського, які вимагають посиленої уваги. На неї заслуговує й історія з дебатами, й історія з відмовою від здачі аналізів фірми VADA. І твердження, що ця фірма могла б піти на фальшування, вже тягне на якусь параною. І створює ґрунт для насмішок над Україною.

Усе це не залишилося поза увагою польського коміка, як себе сам називає журналіст-сатирик, мандрівник та письменник Войцех Цейровський. Хоч він дуже знущально “проїхався” і по Юлії Тимошенко, і по Петру Порошенку, особливу увагу він приділяє своєму колезі по цеху: “Я як комік, що відбувся, себто такий, що може впродовж двох годин смішити на сцені публіку, кажу вам, що дуже погана ідея, аби комік ставав президентом. Якщо хтось чує мене в Україні, то як комік-бізнесмен раджу вам — не обирайте такої людини президентом. Це погано...”

На жаль, газетна площа не дозволяє приділити належної уваги так званій “новій команді”, бо це здебільшого люди аж ніяк не нові, а ті, хто пройшов “школу” Партії регіонів Януковича. З цього “товариства” мушу виокремити особу, про яку кажуть, що у випадку перемоги Зеленського буде новим ідеологом України. Це Олександр Харебін, який уже проголосив тезу, що “Радянський Союз — це базова цінність для України”.

Ця людина різко виступала проти Тодосу, виступає проти українського відродження. Виступає за посилення ролі російської мови в Україні (реально — за право громадян України не знати української мови). Він ділить державу на Галицьку Україну, яка не потрібна Москві, та на Україну традиції Київської Русі, за спадщину та історичну пам'ять якої нині йде війна. У його публікаціях ставиться питання: “Россия и Украина — либо одна страна, либо враги”...

Невже такого майбутнього хочеш ти, волелюбний український народі?

Осип ЯКИМЧУК

Закінчення. Початок на стор. 1

Дух, що рве

Почесне найменування 93-ї бригади, як і висока нагорода, — це визнання заслуг і своєрідна обітниця бути гідним священної пам'яті й слави героїв Холодного Яру. Бійці бригади показали це з перших днів російсько-української війни і підтверджують сьогодні тут, на фронті.

П'ять років тому, 2014-го, 93-ю, після виконання бойового завдання з оборони українського кордону на Луганщині, перекинули на Донецький напрямок. У кінці травня — на початку червня почалися справжні бойові дії: тоді була захоплена перша російська установка “Град” під Добропіллям, відбувся перший бій з танками супротивника під Новоселівкою, а також визволення Селідового, Українська, Карлівки, Нетайлового, Первомайського, Авдіївки, Писків.

Тоді ж невеликий підрозділ комбата підполковника Дмитра Кашенка атакував позиції терористів на недобудованій ділянці об'їзної — на мосту. Пізніше він став загальновідомим під назвою “Республіка міст”. А капітан Олександр Лавренко з бійцями вийшли на блокпост бойовиків у передмісті Донецька і знищили бронетехніку, розчавили мінометні батареї терористів. У тому бою командир героїчно загинув, підірвавши себе з екіпажем танку. Російські війська і колаборанти зазнали відчутних втрат і не змогли далі обороняти населений пункт.

Кілька підрозділів бригади, зведена штурмова рота та 1-ша батальйонно-тактична група, брали участь у завершальній стадії трагічних боїв за Іловайськ. Під час виходу з Іловайського котла загинуло більше 70 бійців з'єднання, поранено 50 осіб, 30 зникли безвісти. Бригада взяла участь і в обороні Донецького аеропорту. Легендарні “кіборги” з 93-ї воювали за аеропорт 242 дні.

Принагідно варто відзначити, що один із найгероїчніших підрозділів бригади, 20-й окремих мотопіхотний батальйон, на початку війни створювався як батальйон територіальної оборони тоді ще Дніпропетровська. Він складався з добровольців нинішньої Січеславщини. Під час переформування він увійшов до складу 93-ї бригади. У серпні 2014 року 20-й бат увзяв участь у звільненні Красногорівки та Мар'янки. Згодом — обороняв рубіж Авдіївка—Верхноторецьке. З січня до березня 2016 р. бійці 20-го батальйону тримали позиції у Пискачах.

Україна високо оцінила героїв-холоднорівнівців: майже півтори тисячі солдатів бригади удостоєні державних нагород. Серед них троє: майор Євген Межевікін, капітани Сергій Колодій і Олександр Лавренко (останній двоє — посмертно) — удостоєні високого звання Герой України.

— Взагалі за п'ять років російсько-української війни 93-я бригада зазнала чи не найбільших втрат, — зауважив під час нашої розмови комбат, підполковник Дмитро Брижинський, — майже 300 вбитими і сотні поранених.

Потім, уже перебуваючи на вопах і ропях бригади, нам доводилося бути свідками цих втрат. Але, попри все, отого вогню з Холодного Яру — вони ніколи не втрачали і не втрачають. Мужність і героїзм цих справжніх чоловіків — запорука того, що рано чи пізно Москва обламає свої хижі імперські ікла на українській землі. Це особливо чітко усвідомлюєш тут, на передовій, коли до ворога рукою подати.

Промка

Наш подальший маршрут — Авдіївська промзона. Це хазяйство командира роти, Штурмана. Зі штабу туди нас везе Медвідь, здоровенний босець, який чимось нагадує мені нашого славетного борця Піддубного. Минаючи блокпост, обабіч якого височать скелети спалених машин, зірвана танкова башта з гарматою, машина на шаленій швидкості пролітає прострільну зону. Ворог тут не дримає, тому кожна секунда — ціна життя.

Напруга спадає, коли опиняємося за високою бетонною стіною зруйнованої будівлі. Нас зустрічають кілька суворих і засмаглих — чи то вкритих кіптявою — бійців. Вузькими, теж закопченими від постійних ви-

Серед справжніх чоловіків

бухів мін і снарядів коридорами проводять у розташування командира роти. Знадвору якимось не одразу звикаєш до півтемряви. Назустріч стрімко піднімається невисокого зросту, зі швидким поглядом чоловік.

— Штурман, — відрекомендується він, простягаючи для міцного потиску руку. — Нині до нас просто паломництво. Перед вами вчора у нас був ваш колега і мій побратим Сергій Цапленко. Знайомі ж, напевно? Тут ми разом спом'янули нашого спільного побратима Сергія Валаха, який загинув рік тому від рук наших “братів”. Поспілкувалися ми з ним, а потім за кавою згадували початок війни, посумували, порадили, обговорювали ситуацію в країні, про те, що буде далі...

Штурману за сорок. Він справді колишній льотчик. Свого часу закінчив Луганське вище військово училище штурманів. Першим місцем служби була транспортна дивізія, де молодий офіцер літав на Іл-76. Невдовзі його перевели в окремих розвід-

чистому полі. З моїх хлопців зі взводу залишилося одинадцять бійців, — пригадує Штурман. — За кілька хвилин я опанував себе. Спочатку заховав людей, а вже через хвилину визначив їм завдання: відкрити шільний вогонь по ворожих мінометниках усіма наявними силами і засобами. Ви врахуйте, що до цього у жодного з нас не було досвіду реальних боїв, — зауважує він. — Але за результатом того бою у нас був лише один трьохсотий, у бойовиків — кілька двохсотих (убитих).

Інша складна ситуація у нього виникла під час штурму Мар'янки.

— У місто моя рота заходила з флангу. З інших боків проривалися механізовані та танкові підрозділи. Визначене завдання — зачистити район, закріпитись та за будь-яких обставин не допустити прориву противника, виконали. У підсумку — в нас один поранений, а в батальйоні “Восток” — більше десятка двохсотих! — говорить Штурман.

вальний авіаполк, який згодом, за президентства Кучми, було розформовано. Перейшов у цивільну авіацію, мав, як і всі пілоти високого класу, досить пристойну платню. Усе змінила Революція гідності, а згодом окупація російсько-путінськими військами Криму та початок бойових дій на Донбасі й Луганщині. Офіцер запасу, для якого честь офіцера і просто людини завжди була над усе, не всидів дома. Під час першої хвилі мобілізації записався до 20-го окремого батальйону територіальної оборони “Дніпро”, який пізніше, як вище я зауважив, переформували в окремих мотопіхотний батальйон 93-ї окремої механізованої бригади. Офіцер пройшов бої за Красногорівку, Мар'янку, Писки, Дружківку, Селідове, Красноармійськ та інші населені пункти Донеччини, що звільняла наші добробати і підрозділи Збройних Сил України в 2014 році.

— Чому саме в піхоту потрапив? — запитую. — Поміняв небо на землю?

— Не знаю. Напевне, доля обрала за мене, — розповідає він. — Воюю з перших днів як піхотний командир, хоча мене вчили літати. Якимось, кількох років тому, над нашими позиціями пройшли наші винишувачі. Всю душу мені роз'ярили. Це може зрозуміти лише той, хто хоч раз піднімався у небо.

Наша розмова повертається до початку війни. Першого серпня 2014 року його підрозділ зайшов у Красногорівку, а наступного дня, вранці, там уже було справжнісіньке пекло.

— Обстріл бойовиків о п'ятій ранку зі стрілецької зброї, — енергійно розповідає він, поки художниця Марина Соченко намагається піймати на олівець його обриси і закарбувати на папері, — а потім із мінометів, був неочікуваним. Він застав нас у

Святе місце

Після Промки нас перекинули на інший ротний опорний пункт. Ночували в церковній крамниці, що стоїть недалеко від недобудованої дерев'яної церкви. Головний сержант роти поступився нам своїм місцем. На відміну від попередніх місць ночівок тут було чисто, затишно і тепло. Але сон час від часу переривали вибухи і стрекіт кулеметів.

Уранці, за багатолітньою звичкою, піднявся о п'ятій. Вже світало. Вийшов з будиночка і замилувався: навколо ліс, цвітуть підсніжники, фіалки, дзвінко переспівуються пташки. Якби не знав, де ми перебуваємо, то подумав би, що це маленький рай. Тим паче, що перед ранком активність ворога на передовій упала.

Хлопці, які згодом один за одним приходили для позування Марині, казали, що тут до ворога лічені метри. Вогню не припиняють ні вдень, ні вночі. Це одна з тих позицій під Авдіївкою, де спокійно не буває.

— Тут двадцять три години на добу, — підтверджує заступник командира роти, — стрільба, стрільба і стрільба. Позиції росіян і колаборантів за мостом добре укріплені. А там далі — житловий масив, живуть люди. Ворог “працює” з житломасиву, щоб зачепити нас і викликати з нашого боку “ответку”. А потім тут же телебачення їхнє, радіо і т. ін.

Щоп'ять хвилин чути стрільбу: короткими, одиночними. Промачують нашу оборону, працює снайпер. З наших позицій уже видно Донецьк. Але найбільша проблема для наших бійців — Донецька фільтрувальна станція, яка розташована у сірій зоні. Це навіть не нуль, бо до неї лічені метри. Навколо ДФС — ворожі позиції. За ясної погоди вона як на долоні. Згідно з Мінськими домовленостями, станція мусить бути у нашій зоні. Міжнародна місія ОБСЄ неодноразово просила Москву відвести свої війська і колаборантів від цього об'єкта. Ворог використовує ДФС як щит. Від Крутої балки до Ясинуватської розв'язки він півколом капітально укріпив свої позиції. Залиті бетоном бункери, просто так їх не дістанеш. Позиції зроблено грамотно, під керівництвом досвідчених у військовій справі спеців.

— Нам не можна туди добратися, — розповідає один із моїх воїнів-співрозмовників. — Ворог постійно тримає нас у напрузі, постійно “кошмарить”. Не дає пересуватися, відпочити. Більше морально, щоб хлопці психологічно виснажувалися, а відтак, втрачали пильність на постах. Ми ж не можемо бездумно стріляти в їхній бік, бо ДФС — це ж техногенна бомба. Не дай Бог пошкодиться хлорсховище чи хлоропровід (а там більше 2 тонн хлору), тут буде багатокілометрова мертва зона. З цієї станції 300 тисяч населення отримують воду — Авдіївка, Ясинувата, Верхноторецьк і частини Донецька. Тактика ворога — прикриватися мирним населенням, відпрацьована ще з початку війни. Зрештою, росіянам глибоко наплювати на інтереси місцевих. Вони це не раз демонстрували.

Поки ми говоримо, до Марини сьогодні, з невеликими перервами, підсідають спочатку суворі й мовчазні, а згодом заспокоєні й задоволені процесом творення їхніх ликів хлопці. Навпроти них (бо того дня був празник — теплого Олексі, і Марина малювала надворі) стояла невелика надвірна ікона — святий Микола Чудотворець. Він кожного, хто всідався перед художницею, хрестив. А позаду здіймалися на високому бетонному фундаменті притвори недобудованої Святомиколаївської церкви, складеної з добротного кругляка. Тільки дерев'яна обрешітка даху в одному місці зіяла проламаними дошками — туди свого часу росіяни вгатили з забороненого нині Мінськими домовленостями міномета. Але наших хлопців усе-таки Миколай захистив. Тепер вони захищають не тільки його обитель.

Микола ЦИМБАЛЮК

Шевченко і художній образ Гоголя

Михайло НАЄНКО,
доктор філологічних наук

Шевченко і Гоголь, як знаємо, жили в одну епоху і протягом певного часу навіть в одному місті — в Петербурзі. Але зустрітися особисто їм не судилося жодного разу і залишається загадкою, чи знав щось автор “Тараса Бульби” про існування автора “Кобзаря”. Задokumentованих свідчень про це поки що не виявлено. Натомість відомо безліч фактів, що Т. Шевченко про М. Гоголя знав дуже багато і не пропускав повз увагу жодного факту його творчості. Тільки в своєму “Журналі” він згадає його одинадцять разів та близько десяти — в епістолярній спадщині. А крім того, Т. Шевченко створив живописну картину “Зустріч Тараса Бульби з синами” (1842) і поезію-послання “Гоголю” (1844).

“Зустріч Тараса Бульби з синами” — перша живописна ілюстрація подій гоголівської повісті в усій українській і російській живописній традиції. Т. Шевченко виконав цю ілюстрацію на папері в техніці “сепія”, коли опублікована була друга редакція “Тараса Бульби”, тобто 1842 року. Відтворено в ній епізод, коли Тарас із дружиною зустріли двох своїх синів, які прибули до батьківської хати на літні канікули, навчаючись у Київській колегії — майбутній Києво-Могилянській академії. У коментарях до останнього видання творів Т. Шевченка в 12 томах, між іншим, говориться у зв’язку з цим про “Київську духовну академію”. Автори коментарів припустилися тут неточності, оскільки в часи, про які йдеться в повісті “Тарас Бульба”, в Києві духовної академії не було. В повісті один раз згадується просто “академія”, а вдруге — “бурса”. Т. Шевченко у своїй ілюстрації відтворив момент, коли Тарас іронічно кепкував з “попівських підрянників”, у які були вбрані сини, а один із них — старший Остап — за те кепкування пригрозив батькові: “Хоч ви й батько мені, а сміятись будете — їй-богу одлуццюю”. Тарас не залишився в боргу за таку погрозу. “А як же ти, — сказав він, — будеш зо мною битися? Навкулачки чи що?”.

Цю ілюстрацію (створену, нагадаю, 1842 р.) вперше згадав бібліограф В. Горленко аж у 1888 р. як малюнок із назвою “Сцена з “Тараса Бульби””. А перша публікація картини здійснена аж у 1951 р. в київському журналі “Україна”, № 8. Оригінал її був у Петербурзі, в Державному музеї етнографії. Існує ще (вважають історики живопису) довільна копія цієї ілюстрації, виконана олійними фарбами співучнем Т. Шевченка по навчанню в Петербурзькій академії художств І. Гуковським. Шевченкове полотно загалом дуже динамічне, психологічно (з елементом іронії в зображенні Тараса) насичене, емоційно зворушливе і випромінює відверту закоханість поета в українську історію, українську людинність і, зрозуміло, у творчість М. Гоголя.

Про деякі риси цієї своєї закоханості (особливо щодо Гоголя) Шевченко залишив зворушливі відгуки в листі до Варвари Репніної та в записках у “Журналі”. В листі до В. Репніної читаємо: “Я всегда читал Гоголя с наслаждением. Наш Гоголь — истинный вездатель сердца человеческого (звернімо увагу на фразу “Наш Гоголь”!) Самий мудрий філософ! И самый возвышенный поэт должен благоговеть перед ним как человеколюбом! Я никогда не перестану жалеть, что мне не удалось познакомиться лично с Гоголем. Личное знакомство с подобным человеком неоценённо, в личном знакомстве случайно иногда открываются такие прелести сердца, что не в силах никакое перо изобразить”. Тут для професіонала в галузі мистецтв особливо значущими видаються слова Т. Шевченка про М. Гоголя як знавця таїни серця людського, як мудрого філософа і людинолюбця. В “Журналі” ж вартій особливої уваги запис, у якому Шевченко відчує розвиток гоголівської традиції в творах молодого письменника-сатирика Салтикова-Щедріна: “О Гоголь, наш бессмертный Гоголь (знову “наш”!)! Какою радостью возрадовалася бы благородная душа твоя, увидя вокруг себя таких гениаль-

У XIX столітті Україна збагатилася двома геніями: це Гоголь і Шевченко. 1 квітня 2019 р. Гоголю виповнилося 210 років. На його малій батьківщині, в селі Василівці (Гоголеве), відбулися ювілейні урочистості. Біля Музею-садиби письменника відкрито Гоголівський культурний центр. Приїхала туди вся елітна Полтавщина: викладачі Педагогічного університету імені Володимира Короленка, представники обласної і районної влади, учасники Гоголівських читань з усієї України, а також Польщі, Словаччини, Японії та ін.

На Гоголівських читаннях першою була доповідь директора Центру літературної творчості ІФ КНУ імені Тараса Шевченка проф. М. Наєнка про гоголівську спадщину у німецькомовному трактуванні філософа, літературознавця-славіста, випускника Київського університету Дмитра Чижевського. Ректор Таврійського університету проф. Володимир Казарін говорив про українське (гоголівське) збагачення світової літератури новими стилями та мотивами; гість із Японії (Університет Хоккайдо) присвятив свою доповідь проблемам розвитку японського театру і традиціям у ньому драматургії Гоголя та ін.

Наукове забезпечення Гоголівських читань здійснили кафедри зарубіжної та української літератури Полтавського національного педуніверситету імені Короленка (завідувачі кафедр професор Ольга Ніколенко і доцент Віра Мелешко).

них учеников своїх. Други мої, искренние! Пишите, подайте голос за эту бедную, грязную, опаскуженную чернь! За этого поруганного бессловесного смерда!”.

Мотив захисту “бессловесного смерда”, як знаємо, є дуже суттєвим у міркуваннях практично всіх дослідників творчої спадщини Т. Шевченка й М. Гоголя; всі пишуть про гуманістичні ідеї в їхній творчості, про їхнє (в найширшому розумінні) людинолюбство та ін. Однак у поетичному шедеврї Шевченка “Гоголю” прочитується мотив ще ширшого і саме поетичного узагальнення. Т. Шевченко почав працювати над цим твором 1844 року. За свідченням О. Афанасьєва-Чужбинського, поет того року записав перші чотири рядки вірша в альбом М. Гербеля в Ніжині, а Ю. Беліні-Кенджицький згадавав, що Шевченко згодом декламував уже десять рядків, перебуваючи в Києві. Повністю текст твору переписаний самим Шевченком у рукописній збірці “Три літа” (1846), а 1847 року дописана була і назва вірша “Гоголю”, коли Т. Шевченко готував нове (не здійснене, як знаємо) видання “Кобзаря”. Протягом тривалого часу вірш поширювався в рукопису, а опубліковано уперше не в імперії, а в Лейпцигу з назвою “Думка” у збірці “Новые стихотворения Пушкина и Шевченки”. Передав його видавцеві збірника Вольфу Гергарду Панько Куліш. У примітці до Шевченкових творів німецький видавець зазначив: “Следующие стихотворения были нам присланы (на малороссийском языке) с примечанием, что стихи Шевченки — выражение всеобщих, наживших слов; не он плачет об Украине — она сама плачет его голосом”. “Про що” плакала Україна голосом Шевченка, нині знає кожен українець (і не тільки), але у вірші “Гоголю” варто звернути увагу принаймні на два такі моменти. По-перше, Шевченків ліричний герой тужить тому, що немає кому привітати “тую мову” і “великеє слово” України: “Всі оглухли, похилились / В кайданах...”. А по-друге, Шевченко звертається до Гоголя ніби з докором: “Ти смієшся, а я плачу, / Великий мій друже”. “Великим другом” Шевченко міг назвати тільки найближчу йому за духом людину. У кінці вірша цю людину (Гоголя, тобто) названо навіть братом: “Нехай, брате, — а ми будем / Сміяться та плакати”. Сміх і плач, отже, не протиставляються, а по-братньому еднаються, бо за ними стоїть єдине, спільне для обох геніїв улюбівання: “За честь, славу, за братерство, / За волю Вкраїни”. Відтак, з’являється в тексті твору філософія волі, недосяжної для обох митців волі рідної і безталанної України. Про те, що їх споріднює саме безталанна Україна і що вона однаково болючою бачиться обом письменникам-землякам, Т. Шевченко заакцентував уже в першій строфі вірша: “За думою дума роєм влітає, // Одна давить серце, друга роздирає, // А третя тихо, тихесенько плаче // У самому серці, може, й Бог не бачить”. Це, як сказали б музиканти, головна тема твору, філософсько-естетична квінтесенція його. Від

неї далі пролягає шлях до перегуків у мотивах, однаково характерних для творчості і Т. Шевченка, і М. Гоголя: минулися, мовляв, часи, коли ревіли повсюдно гармати, а батьки, прагнучи волі Україні, могли вдатися навіть до синозгубства (як у Шевченкових “Гайдамаках” та в гоголівській повісті “Тарас Бульба”); нині ж, розвиває поет означену тему, своїх дітей Україна-вдовиця змушена вирощувати лиш для продажу “в різницю москалеві”, тобто — для солдатської служби як плати (летта удовиці) “престолові-отечеству”. Цю тему (за логікою) треба було вивершувати якимось підсумковим акордом; проза вимагала б при цьому, наприклад, роздумів про перспективи розвитку України, але Шевченко як поет вдається до прийому антистрофи, що в перекладі з грецької означає “повернення”. “Повернувшись” до строфи “Ти смієшся, а я плачу”, поет ще раз занурює читача в головну відмінність поетичного бачення України його ліричним героєм і Гоголем: “Нехай, брате. А ми будем // Сміяться та плакати”. Це типово романтична “відкритість фіналу” твору, яка в цьому випадку означає безнадію в одержанні Україною волі, цілковиту безвихідь буття в тому соціумі, де (згадаймо початковий розвиток головної теми вірша) “всі оглухли — похилились // В кайданах...”. Так, очевидно, думав 1844 р. (коли писався вірш “Гоголю”) не тільки ліричний герой поета, а й сам Т. Шевченко. Через рік, знаємо, у нього з’явиться інший настрій; у “Заповіті” (1845) він уже буде “рвати кайдани” і волю України кропити “вразжою, злюю кров’ю”. Тут це міркування можна б продовжити в тому напрямі, який метафорично означив П. Куліш у словах, що стоять епіграфом до цього матеріалу: “Гоголь почастував нашу громаду гарним, да ще й заправленим по-нашому спотикачем... Шевченком... протверезив нас... і вже з того часу іншим смаком нам у словесності запахло”. Але це тема вже іншої розмови. Прикро, що її не можна вести в контексті з поезією російських авторів, які присвятили так багато своїх пустих слів генієві Гоголя. Для них ці проблеми незрозумілі в принципі і перебувають вони, як сказав би І. Франко, “поза межами можливого”. Саме тому упорядники збірника “Небесний вогонь” і не знайшли в ньому місця для Шевченкового послання “Гоголю”...

“Обо мне много толковали, разбирая кое-какие мои стороны, но главного существа моего не определили”. Так писав М. Гоголь про себе у “Вибраних місцях з листування з друзями”. Але подібну думку можна повторити і стосовно Т. Шевченка чи й інших геніальних художників: пошуки їхнього “существа” триватимуть, мабуть, “доки світ у плінї літ”. І не лише зусиллями “чистих” літературознавців. Ще за життя і Гоголя, й Шевченка розгадати “причину” їхнього таланту намагалися також представники мистецької сфери: поети, драматурги, живописці, скульптори... На тему Шевченкового генія існує вже безліч романів, поем і драм, а над пам’ятником Гоголю, що на “собачьей

площадке” в Москві, кепкує вже не одне покоління поетів. Останнім часом з’явився збірник поетичних творів, які присвячено винятково М. Гоголю. Є в ньому вірші не тільки російських, а й, наприклад, одного шведського поета — Томаса Транстрьомера. А от для вірша Т. Шевченка “Гоголю” там місця не знайшлося. Хоча він існує і в російській перекладі М. Ісаковського. Більше того, той вірш написано ще за життя М. Гоголя, що є дуже суттєвим: з уміщених у згаданому збірнику віршів п’ятдесяти п’яти поетів, лише три, скажу так, прижиттєвих: Н. Язикова (“Николаю Васильевичу Гоголю”, 1841) А. Григор’єва (“О, поцелуй!..”, 1847) і С. Шевирьова (“Москвич. Н. В. Гоголю”, 1848). Кожен із них стосувався якоїсь частковості в житті й творчості М. Гоголя, тоді як Т. Шевченко, здається, у своєму вірші “Гоголю”, написаному 1844 року, глянув на героя свого твору як на явище найзагальнішого плану, як на явище епохи.

М. Гоголь у “Вибраних місцях...” вважав, що його художній голос посправжньому чув лише О. Пушкін. “Он (Пушкін, тобто. — М. Н.) мне говорил всегда, — писал М. Гоголь, — что еще ни у одного писателя не было этого дара ... очертить в такой силе пошлость пошлого человека”. За всієї поваги до геніальності Пушкіна і Гоголя, така характеристика автора “Вечорів...” і “Мертвих душ” видається, як на мене, звуженою чи однобокою. Гоголь був значно глибшим явищем, ніж тільки художнім аналітиком (не знайду іншого слова) “пошлости пошлого человека”. В цьому означенні, проте, відлучене зміст того нарікання самого Гоголя на сучасну йому літературну критику, яка, за його словами, “устила і запуталась от разборов загадочных произведений новейшей литературы, с горя бросилась в сторону и, уклонившись от вопросов литературных, понесла дичь”. Зображувати тільки “пошлость пошлого человека” чи ще якусь грань людської істоти — це й є якраз ухил від літературних питань, внаслідок чого народжувалася “дичь” у судженнях про мистецтво слова.

Про що писали за життя Гоголя поети Н. Язиков, А. Григор’єв і С. Шевирьов? Найбільш талановитим серед них був, звичайно, Н. Язиков — автор слів безсмертного роману “Нелюдимо наше море...”. Але його вірш-послання “Николаю Васильевичу Гоголю” безсмертним не назвеш. У ньому поет усього лишень висловив захоплення від того, що М. Гоголь 1841 року вирвався “из этой нехристи немецкой” (якщо точніше, то з Італії, де перебував протягом кількох років. — М. Н.) і повернувся “На Русь, к святыне москов-

рецькою”. А я, мовляв, і досі переборюю “тоску і скуку // Тяжєльх лет в краю чужом”. Кінцева мрія поета Н. Язикова — об’єднатися з Гоголем і захити якимось спільним життям. Що ж являє собою Гоголь як явище літератури — у вірші жодного натяку. Один такий натяк зробив був А. Григорьев у 1847 р., коли завершив свій восьмивірш “О, поцелуй!..” означенням щодо Гоголя “избранник судьбы”, без якого “...Так уныло //... нам пусто в мире было”. І все... С. Шевирьов у вірші “Москвич” по суті повторив мотив Н. Язикова про повернення М. Гоголя до Москви з-за кордону, а доповнив його лиш роздумами-запитаннями на зразок: про що думав Гоголь, коли побачив після тривалої розлуки “нивы // Малоросии”, побачив також Парасок, Оксан та інших героїв своїх “Вечорів...”, і зрештою — рідну матір, яку “смеяся и рыдая, // Стал... обнимать”. Одне слово, типово графоманська оповідь про “блудного сина”, який, повернувшись у рідний дім, “загадался отчего-то”... і замовк. Фінальні рядки вірша — теж типово графоманські: “Но пока промолвишь слово, // Я скажу тебе опять: Милый Гоголь наш, здорово! // Дай тебя расцеловать”. Згадається після такого “стихоплётства” хіба що есенінське з вірша “Собаке Качалова”: “Как пьяный друг, ты лезешь целоваться”.

Після трагічного 1852 року (року смерті Гоголя. — М. Н.) поетичні мотиви російських поетів трохи розширилися. Але те розширення видається мені в кращому разі

Манилов в Третьей думе заседает...
Жан Хлестаков работает в “России”
(жандармська газета. — М. Н.),
Затем — в “Осведомительном бюро”
(тобто — сексотом. — М. Н.) і т. ін.

До цього можна лиш додати, що через наступних сто років після Саші Чорного, нічого (коли говорити про реалістичний відзвук творів М. Гоголя) у Росії (як і в Україні) не змінилося: в Думах та в Радах засідають ті ж герої “Мертвих душ”, а пресу захопили ті самі сексоти та прислужники жандармерії. Додалося в їх числі хіба що ціле покоління безбожників, яке виростало “под пристальным проклятьем атеизма” (“Ночь под рождество” Белли Ахмадуліної), та безліч тихих і буйних типів із порушеною психікою, про що писав В. Висоцький у вірші “Сказал себе я: — Брось писать!”. Інших поетів Росії непокоїло в останні десятиліття або загадковість смерті М. Гоголя, або факт спалення-неспалення другого тому “Мертвих душ”, або згадувана вже “собачья площадка”, на якій (за совкової влади) поставлено “сидячий” пам’ятник письменнику біля “Дому-музею Гоголя” в Москві, та ще ситуація, коли з сучасного російського життя навіть “запах истины исчез”. А. Вознесенський, щоправда, додав до всього цього роздум про “экзотику” похорону М. Гоголя та про те, що “Любят похороны в России, // Поминают, когда мертвы, // Забывая, пока живые”. Навчитавшись, очевидно, всього цього, шведський поет Т. Транстрьомер “порадив” Гоголю: “Так взойди ж на огненную колесницу и покинь эту страну”.

хрестоматійним. Воно не виходило за рамки того “сміху крізь сльози”, про який говорили всі сучасники М. Гоголя, характеризуючи лише одну грань його творчості. В поетичну формулу що грань чи не першим “завів” П. В’яземський через дванадцять років після смерті “русского Гомера” (як назвав М. Гоголя Леонід Глібов): “С ним и смеётся над собой, // И над собой мы горько плачем”. Це, можна сказати, один із найчастіше повторюваних мотивів усіх віршів, присвячених уже померлому М. Гоголю. Неважко помітити в ньому суто романтичний відзвук розуміння гоголівської художньої парадигми, а реалістичний дискурс її (зі значною дозою сатиричних вкраплень) найточніше, мабуть, “розшифрували” М. Некрасов і (через півстоліття після нього) Саша Чорний. Перший (М. Некрасов, тобто) чи не в день похорону М. Гоголя торкнувся найганебнішого дару людського ества: воно (те ество) при житті кожної іншої людини (особливо ж такої геніальної, як М. Гоголь) насамперед проклинає її з усіх боків; а починає щось розуміти в ній (“Как много сделал он... // как любил он — ненавидя” і т. ін.) лише тоді, коли побачить її труп. Це майже те, про що заговорить уже в наші часи відомий бразильський прозаїк Паоло Коельйо: “Люди чи не найбільше зловтішались, коли побачили Ісуса розп’ятим на хресті”. А зловтішались вони тому, що в масі своїй — це гоголівські ушербні типи (звжмось на самокритику), які безсмертні, виявляється, від природи. Саша Чорний (другий, тобто, поет) у сторічний ювілей М. Гоголя (1909 рік) помічав тих героїв “живими” скрізь і всюди:

...Павлуша Чичиков — сановная особа...
На мёртвых душ портянки поставляет...

За всієї, сказати б, правдивості в зображенні поетами таких мотивів (вони відомі були, звичайно, й М. Гоголю, запам’яталися присутнім на його похороні сучасникам, постійно відлунюють у живучості його “пошлых” героїв і т. ін.), зважуюся сказати, що все це лише зовнішня суть гоголівського “существа” як художника великої ідеї, як митця, котрий ще в 25 літ (у ніч проти нового 1834 р.) був одержимий майже містичним передбаченням: “Я не знаю, как назвать тебя, мой Гений!.. О не разлучайся со мной Я совершу.. Я совершу. Жизнь кипит во мне. Труды мои будут вдохновенны. Над ними будет вьять недоступное земле Божество. Я совершу!..”. Внутрішній зміст цих передбачень продовжує залишатися загадковим ще й сьогодні, оскільки навіть у поетичних творах про нього не зачіпає головного в його творчості: він по-філософськи насамперед глибоко національний поет і “етим”, як сказав би В. Маяковський, найбільше “интересен”. Наголошую: не прозаїк, а таки поет, бо будь-яку подію він не описує (як властиво прозаїкам), а з першої ж фрази своєї занурює в неї читача-рецептора. Дуже рішучий крок до розгадки такого феномена гоголівського таланту зробив Т. Шевченко у вірші “Гоголю”. Це, як здається, протягом тривалого часу найочевидніше відчувала хіба що цензура Російської імперії, яка не допустила цього вірша до друку ні за життя Гоголя, ні за життя Шевченка. Хоча така можливість була, принаймні за життя Т. Шевченка, коли він публікував нові твори в періодиці чи коли готувався до видання 1860 року повніший (за виданий 1840 року) “Кобзар”. Щоправда, не відомо, чи сам Т. Шевченко цього хотів.

Слово про слово У дзеркалі поезії великого Кобзаря Пшеничний М. «Прощай, убогий Кос-Арале...» Есе-мандрівка (у просторі й часі). — Хмельницький: Видавець ФОП Стасюк Л. С. 2018. — 112 с.

Олег ВАСИЛИШИН,
кандидат філологічних наук;
Ігор ФАРИНА,
член НСПУ м. Кременець—м. Шумськ
на Тернопіллі

Літературознавчу розвідку автор приурочив лише одному віршеві геніального українця, зазначивши, що минуло 170 років з часу написання твору “Ой чого ти почорніло, зеленее поле?..” “Маю в домашньому архіві дані про цей вірш майже п’ятдесятма мовами. Мрію видати усе це коліс однією книжкою”. (Лишень два речення, але вони свідчать про невмирущість уваги митців до творчості нашого національного генія).

Це — один нюанс. Принаймні ми ще так мало знаємо про те, як народжувалися неперепутні рядки і як вони торують дорогу до наших сердець у сьогочасні, але добре, що Микола Пшеничний пристрасно оповідає про своє осягнення тексту, не вдаючись до велемовної дидактики.

Саме на цьому хотіли б наголосити не випадково. Деяких авторів загалом непоганих есеїстичних творів не минуло оте прагнення до повчальності. Письменник лише розповідає про свою мандрівку до казахського Кос-Аралу у тоталітарні часи, уникаючи коментарів. Себто не жонглює власною обізнаністю у темі.

Такий підхід, безумовно, приваблює. І навіть починає здаватися, що разом з автором летиш “кукурузником” над висохлим Аральським морем. Чи, може, перебуваєш на метеостанції в пустелі, згадка про яку є такою доречною у контексті твору. У нього, до речі, органічно вплелися спогади незабутнього Олеса Гончара про подорож шляхами Кобзаря у Казахстані і сполин призабутого українського поета Станіслава Зінчука про помітну пригоду на полігоні під Семипалатинськом у роки армійської юності.

А скажіть, чи багато ми знаємо про умови створення цієї поезії і її шлях до поціновувачів красного письменства? Сумніваємося, що отримаємо позитивну відповідь, тому й втішені, що письменник веде “стежками” слова. Особливо зацікавила розповідь про журнал “Основа”, де 1861-го, вже після смерті Кобзаря, вперше опублікували цю поезію, котрій судилася невмирущість. Описує автор і свої думки над автографами Тараса Григоровича.

Якби пан Микола зосередив свою увагу лише на літературному крокуван-

ні шедевра світом, то й тоді студії, напевно, ціни не було б. Але він розпросторює погляд, і в поле зору потрапляє ще й омузичення тексту. То ж дізнаємося, що першим його онотив Микола Лисенко, який ще 1871-го опублікував композиторську версію. По-своєму доторкалися до твору Сидір Воробкевич, Григорій Фінаровський, Левко Ревуцький. Зауважимо, що ця тема має і місцевий акцент. Автор посилається на дослідження директора інституту Рівненського гуманітарного університету кандидата історичних наук Степана Шевчука про побутування цієї пісні на Рівненщині. Зокрема, зацікавлюють згадки про Костянтина Пархом’юка і Ганну Катанаш.

Ще один вельми цікавий момент. Есе-мандрівка є невеликою за обсягом. Але твір може бути путівником у біографії багатьох відомих людей. Про деякого з них згадано. А ще варто, либонь, говорити про академіка Миколу Жулинського, письменників Анатолія Костенка, Миколу Тимчака... З цікавістю, приміром, дізналися, що одним із російських перекладачів був славновісний Валерій Брюсов (він редагував “Український збірник” для видавництва “Парус”, але книга так і не побачила світу через більшовицький переворот).

Видання доповнюють вірші автора на шевченківську тему. Знаходимо у них чимало вдатностей. “Музико, народжуйся з мовчання, бо мовчати далі просто гріх”, “Може, це надія вже остання, як сльоза вечірньої зорі”. Це — з твору “Берестечко. Монолог Миколи Лисенка”. Чимало цікавинок існує теж у віршах “Усі поети мали Бенкендорфа”, “Тарасова свіча”. (Та гадаємо водномити, що це — лише невелика частина поетичної шевченкіани рівненця, перший крок до якої він зробив ще на початку 70-х рр. минулого століття, опублікувавши вірші “Тарасове джерело” у дубенській міськрайгазеті “Червона зірка”).

До речі, про цей факт дізналися з бібліографії наприкінці книги. І радіємо, що вона розкриває певні сторінки засіву письменника на шевченківській ниві. Обсяг зробленого вражає. Зібрати б усе в одному виданні! Зрозуміло, включивши у нього те, чого немає у бібліографії, гарна була б книга, об’ємніша за ту, про яку мріє автор. Вона теж є дуже потрібною. Бо свідчити-ме про невмирущість життя Кобзаря у людському серці.

Місячна ніч на Кос-Аралі

Закінчення.

Початок у ч. 15 за 2019 рік

“Фолкнер не знав “остаточної редакції”, не знав внутрішньої заспокоєності — повсякчас маючи на оці людину в її боротьбі зі своєю долею, і думка його не втрачала контакту з реальною дійсністю, а чутливість до складності буття ніколи не притуплювалася, — пише Доценко. — Розкутість та свободу генія він ставив понад бездоганною витонченістю таланту і часто йшов на ризик можливої поразки (і саме за цю рису високо цінував Томаса Вулфа, а Гемінгвейві закидав надмірну обережність), бо вірив і твердив, що “іншого шляху створення чогось справді вартісного — немає”. Ще важлива заувага про особливість Фолкнерового письма: “Часто-густо, порушуючи формально-граматичну правильність фрази, припускаючи алогізм, він створює ілюзію “першоприсутності” при творенні думки, коли синтаксична й логічна впорядкованість не встигає за динамікою мислення та імпульсивністю емоційних переживань. З другого боку, постійні повтори слів та образів, морфологічних форм і синтаксичних зворотів, паралелізм у структурі окремих речень (характерні початки абзаців у Фолкнера: але, отож, бо) — допомагали письменникові зберігати єдність і спадкоємність людського досвіду, відтворюваного як процес”.

Доценко не тільки добре орієнтувався в зарубіжних літературах. Він знався на нашому письменстві, що творилося поза межами України. Лиман — то не єдиний епізод із його багатолітньої роботи з повернення в Україну літературних імен і текстів. Запам’яталися його публікації творів (та цікавих силіветок про авторів) Галі Мазуренко, Герася Соколенка, Михайла Ситника, Василя Онуфрієнка, Олександра Смотрича, Павла Маляра. Пам’ятаю, як він рішуче мовив: “Якщо автор написав хоч десяток талановитих фраз — вони мають бути знані в Україні!” В цих публікаціях Доценко незмінно демонструє високий літературний смак, добираючи твори справді художньо повнокровні навіть в авторів другого, третього або четвертого ряду. Тобто — не чільних представників літератури й української діаспори, яких швидко “розібрали” Іван Дзюба, Микола Жулинський, Микола Льницький, Тарас Салига, Юрій Ковалів, Леонід Куценко, Володимир Поліщук, Григорій Клочек. З усіх тих публікацій Доценка може скластись цікава антологія. На жаль, він її не уклав. Чи не планував цього робити, чи не встиг через раптову смерть.

Нешодавно видавець, поет і перекладач Олег Жупанський, довідавшись, що я пишу про Доценка, подарував мені автобіографічну книжку Кнута Гамсуна “На зарослих стежках”. Сказав, що тут є дуже цікавий матеріал Ростислава Доценка, який написав про те, чого не знають українці і свого часу зовсім не взяв до уваги Захід.

Допитливий та доскіпливий Ростислав Доценко з’ясував істотні подробиці з життєвої історії Квіслінга й голод в Україні 1921 року. Розшукавши малознану статтю Євгена Маланюка, надруковану в малотиражному діаспорному часописі, Доценко, коротко зreferувавши її, подав розгорнутий коментар “Гамсун, голод і колаборантство”, в якому окинув поглядом широкий історичний контекст, котрий чомусь ігнорували ті, хто писали про постать Відкуна Квіслінга, засудженого до смертної кари за колаборацію з гітлерівськими окупантами.

Як відомо, після Другої світової війни в Норвегії саме за колаборантство було піддано тотальному ostracismu великого письменника, лауреата Нобелівської премії Кнута Гамсуна. Маланюк, за

словами Доценка, прощався з тим письменником, який виразив скандинавське національне “обудження” (слово Маланюка) й мимоволі став жертвою своєї політичної наївності в глибоко старечому віці. І претензії до того, хто був світовою літературною славою Норвегії, як нині вже це кваліфікують у Норвегії історики й правознавці, були явно перебільшені, й безапеляційний його осуд містив у собі домінування емоцій над логікою. Історія життя одіозно знаменитого політика Відкуна Квіслінга має в собі українські сторінки, чомусь ретельно приховувані і від українців, і від так званої світової громадськості.

Доценко нагадує, що першими європейцями, які заговорили про страшний голод 1921 року в Україні, були двоє норвежців. Це відомий учений і мандрівець Фрїтьйоф Нансен та молодий ди-

людей, що вони вже поїли всіх собак, котів і ворон, яких тільки спопали, навіть дохлу худобу, шкіру з упряжі, деревину з начиння. Чуєш і бачиш докази трупожерства і людоджерства, розмовляєш з людьми, що з’їли власних дітей чи сестер і братів, бачиш, як по хатах лежать люди, схожі на скелети, і помирають або чекають смерті без будь-якої надії на порятунок. Бачиш шпиталі, які насправді просто місця, куди зносять ледь живих від голоду чи якихось хвороб людей, аби вони там помирали, шпиталі, в яких нема ані ліжок, ні постелі, ні ліків, а часто й лікаря нема, люди лежать покотом на підлозі одне попри одного у крайньому вбожестві...”

Повсюдно в Україні лютував голод, і смерть справляла свою безжалюну косовицю. Але найтрагічнішу ситуацію Квіслінг побачив саме в Запорізькому краю.

Нова книга Михайла Слабошпицького “З пам’яті дзеркала” завершує своєрідний цикл мемуарної прози, де вже оприлюднено “Протирання дзеркала” і “Тіні в дзеркалі”, що мають широкий розголос. Книга, як і дві попередні, з’явиться у видавництві “Ярослав Вал” улітку. Пропонуємо увазі читачів цей мемуарний фрагмент.

Іншого разу не було

пломат і професійний військовий Відкун Квіслінг. “Європа мовчала” (цитую відомі слова Олександра Олеся) про те, що цей голод і свою безпосередню причетність до нього ретельно приховує Кремль. Капітан Квіслінг, який працював у норвезькому посольстві, писав у женецькому бюлетені Міжнародного комітету допомоги Росії: “Ідучи в Україну, я поцікавився в Москві даними про становище там від добре поінформованих осіб. Вони сказали мені, що становище в Україні дуже погане, голодує близько півмільйона людей. Насправді кількість голодуючих в Україні у 6 з чимось разів більша”. І далі такі подробиці в автора: навесні 1922 року на українському Причорномор’ї голодувало 4—5 мільйонів. Та й, зрештою, все населення України страждало від голоду. Квіслінг пов’язує голод не тільки з неврожаєм, а й із нещадною реквізицією продовольства в Україні. Ось він наводить приклад Запоріжчини: “...коли поїдеш у глибинку, побачиш спалені села, заглянеш до будинків та шпиталів, то станеш свідком жалких трагедій і переконаєшся, яке велике нещастя спіткало цей добрий і мужній народ. Землю всю випалено, все чорне, оголене від дерев та кущів. Бачиш, як соломі з стріх зужито на харч. Людям і худобі на поживу йдуть якісь мізерні й часто отруйні сурогати, чуєш від

Він легко зрозумів те, що тут був найсильніший опір більшовикам — у цих степах було найбільше повстань і звідси вийшло чимало героїчних отаманів, з якими вели затяжну війну червоні владці. Кремль винищував людиність Запоріжчини особливо старанно. Ні сліду й ні знаку не мало тут лишитися від козацької вольності й духу свободи. Кремлівські кати успішно впоралися зі своєю роботою. Погуба пройшла південними степами України, як червона чума, від якої нема жодного порятунку. Згодом сюди з усіх усюд Союзу завозили новоселів, які мали змінити тутешній генофонд. Це поглиблювало катастрофу нації, програмувало її драматичне майбутнє, де вона, мов сліпеч у темряві, блукатиме в пошуках своєї ідентичності, силкуючись навромацьки визначити, де навкіл неї чорне, а де біле.

Доценко нагадує: Квіслінг — як дипломатична особа — змушений був і висловлюватися про голод дипломатично та без емоцій. Такі закони цього жанру. Однак точність змалювання картини голоду в Україні, статистична докладність і зіставлення фактів пояснюють усе без будь-яких коментарів: “Розміри нещастя в Україні перевищують те, що можна бачити на Волзі. Але очі цілого світу звернені лише на Волгу, тоді як терени над Чорним і Азовським морями забуті й позбавлені допомоги”.

Як мовиться, розумному досить.

Але цих розумних у Європі або було мало, або розумні відмовлялися бути розумними. Всі ЗМІ — і не тільки радянські — хором волали про “голодаючих Поволж’я”. Тільки в заяві Ф. Нансена на нараді міжнародних допомогових організацій у Женеві в січні 1922 року недвозначно наголошено: “Голод в Україні викликаний скорше політичними, а не природними причинами”. Нансен, якого не обмежував дипломатичний етикет, міг дозволити собі те, що було категорично заборонено Квіслінгові.

Доценко з’ясував, що українці на еміграції віддавали належне В. Квіслінгові як заступникові України перед світом. Страхотлива інформація про нищення українців голодом прийшла в Європу не з комуністичної імперії і не з голодуючої України — вона прийшла від іноземця. І це нам треба знати.

Принагідно Доценко викладає еволюцію політичних поглядів Квіслінга,

подає пунктир його долі. Генеза німецького нацизму, що постав як альтернатива російському більшовизму. “Оглушливий розмах націонал-патріотичних закликів уряді з розбудовою мілітарної потуги вселяв упевненість, що це такі реальний і, можливо, навіть незборимий протибільшовицький вал”.

Європі явилися дві альтернативи, “близнята-браття”. Доценко нагадує Винниченкові слова про те, що “з більшовицького червоного яйця на очах вилуплюється фашизм”. Чомусь не популярно було згадувати, що Беніто Муссоліні охоче цитував Леніна й перейняв його стратегію і тактику здобуття влади та її утримання. Доценко акцентує, що і німецький націонал-соціалізм завдячує більшовицьким засадам і гаслам. “Програма гітлеризму несе в собі різку печать більшовизму”, — писав еміграційний український публіцист В. Каневський у своїй статті на сторінках празької газети “Українська справа” 20 лютого 1934 року. Скрупульозний Доценко творить цілий інформаційний колаж із виразним ідеологічним наповненням. А заодно й пояснює, чому саме так складалася політична біографія і життєва доля Квіслінга, чие ім’я стало синонімом колабораціонізму. Історію, як відомо, пишуть переможці. Тому за ними право диктувати оцінки й вирок.

Ні, Доценко не закликає до безапеляційної реабілітації Квіслінга. Не вимагає пом’якшити йому, як Маланюк Кнута Гамсуна, суворий вирок.

Доценко пояснює суть речей, показує, що все в історії значно складніше, аніж нам подають чи ми уявляємо. В історії є глибоко символічні епізоди, котрі нам, найвним історикофілам, можуть видатися банальним збігом обставин. Один із таких промовистих епізодів нагадує Доценко: Муссоліні грає з Леніном на Кіпрі в шахи. Ох, як пильнували реєстрові Ленінові біографи та компартійні історики, щоб усі такі факти і фактики ніде не оприлюднили! Вони багато зробили для того, аби нам наразі стало зрозумілим, що історія — то звичайна казочка для довірливих. Такий собі новочасний фольклор. Чи своєрідні апокрифи.

Ця стаття — не найголовніша з-поміж усього, що написав літературознавець і публіцист Ростислав Доценко. Просто вона показова тим, що, коментуючи котрийсь невідомий факт, Доценко оперує фактографічним матеріалом на добру монографію. Інакше він не може. В усьому, за що Ростислав Іванович брався, він мав діяти аж до ширця.

Останніми роками я тільки врядами зустрічав його на якихось важливих подіях. Раніше він був охочіший до них. Запитав його, чому так рідко з’являється на люди. Він відповів: пропадає чи не цілоденно в бібліотеці. Розповідав, що його зацікавило в діаспорній періодиці — і його приружено за скельцями окулярів очі несподівано зблискували. Очевидно, то світилася Доценкова потужна інтелектуальна енергія.

Якось я побачив зі спини його пониклу постать, що повільно віддалялася, зрозумів, що він підупадає в силі. Мені чомусь хотілося гукнути його, але я не гукнув.

Коли прийшла звістка про смерть Ростислава Івановича, мені чомусь згадалася ота мить, коли я дивився в його спину, що віддалялася, і мені в голові промайнуло якесь запитання до нього. Мабуть, щось дуже важливе. Може, навіть найголовніше з усього, що я мав запитати за всі роки нашого знайомства.

Не запитав.

Може, зупинила думка: “Ще встигну іншим разом...”

Але іншого разу не було.

Вихованка С. Лифаря в Києві

Учням Київської Муніципальної Академії танцю ім. С. Лифаря випала унікальна нагода зустрітися з французькою танцівницею Клод Бессі, вихованкою Сергія Лифаря, — примадонною (“етуаль”) керованої ним балетної трупи Паризької Національної опери. Директор Академії Андрій Лягушенко розмовляв з примою про подробиці творчої кар’єри на різних етапах її діяльності.

Альбіна БУТУК,
телерадіожурналіст

К. Бессі прийшла в балет у юному віці й почала танцювати на професійній сцені в кордебалеті. Вона відчула силу таланту С. Лифаря — хореографа, педагога, вихователя-психолога. “Він володів рідкісною прозорливістю, — згадує К. Бессі, — вмінням розгледіти у початківцеві найвигідніші для його постави позиції, рухи, які б прихильно сприймала публіка. Тому стежив не лише за

суто технічними нюансами, а й пильнував за одягом, зачіскою тощо. Погляньте на численні фото — він завжди бездоганний! Для мене був прикладом для наслідування у всьому. Усім я завдячую йому. На жаль, я не вічна, і все, що пам’ятаю з постановок С. Лифаря, намагаюсь відновити з учнями балетної школи, щоб за допомогою відеозаписів зберегти його надбання для прийдешніх поколінь”.

К. Бессі керувала школою довго (1972—2004) і витратила близько 10 років на те, щоб перемістити її з-під даху Національної опери до власної, спеціально призначеної будівлі,

придатної для реформованої системи освіти. Неодноразово вона демонструвала можновладцям від культури кричущо незручні умови, в яких перебували учні, змушені потерпати від холоду взимку, літньої спеки та від виснажливих поїздок на уроки з загальноосвітніх дисциплін до шкіл у різних районах Парижа. І коли, нарешті, вдалося “достукатися” до чиновницьких сердець, архітектор Крістіан де Портзам вплив чи не найзаповітніші мрії будь-кого з директорів балетних шкіл: три будівлі з символічним наповненням “заняття” — “навчання” — “дім” об’єдналися у оточеному парком спіральному колі, подібно до танцювального руху, адже “танцювальність, забарвлена духовністю, занурення у казку — це і є справжній балет”!

За плечима К. Бессі — участь у постановках С. Лифаря, Дж. Баланчина, М. Бержара, виступи у трупі Американського балету в Нью-Йоркській “Метрополітен”, зйомки в голлівудській стрічці “Запрошення до танцю” з Джином Келлі, написання книжок “Танцівниця-зірка”, “Танець і дитя”, п’ять балетних вистав власної хореографії, нагорода орденем Почесного Легіону. А також гастрольний виступ у Києві у парі з Аттіліо Лабісом.

Цього разу 86-річна прима приїхала також не сама. Один із її постійних партнерів Сіріл Атанасов, хореограф, кавалер ордена “За заслуги”, професор, володар призу В. Ніжинського, до речі, заснованого також С. Лифарем, провів майстер-клас у балетній трупі Національної опери України ім. Т. Шевченка. На релетиціях побували французькі продюсери Франсуа Дюпле, Валері Колен, режисер Бертран Норман (автор фільму “Балерина”), які висловили художньому керівникові балету Аніко Рехвіашвілі захоплення від побаченого, оцінюючи високий рівень української балетної трупи.

Клод Бессі переконана, що поновлення вистав киянина С. Лифаря на сцені театру на батьківщині хореографа — справа, яка варта, аби бути втіленою в життя. До “Сюїти в білому” та “Ромео і Джульєтта”, які вже освоєні, можуть додати ще й “Міражі”.

Таємниця облич Романа Петрука

Едуард ОВЧАРЕНКО

У свої неповні тридцять літ Роман Петрук вже встиг стати членом НСХУ, лауреатом Державної премії ім. М. Г. Деревуса в галузі образотворчого мистецтва, має інші нагороди та відзнаки. Художник — учасник понад 50 всеукраїнських та міжнародних виставок і пленерів, автор понад 500 творів живопису і графіки. Його роботи зберігаються у фондах НАОМА, приватних та музейних колекціях України, за кордоном. Працює в галузі живопису, графіки, монументального та сакрального мистецтва. З минулого року — старший викладач кафедри монументально-декоративного та станкового живопису Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука. Новою сходинкою на шляху творчого зростання митця стала його персональна виставка “Полотно душі” у стінах Академії.

— Ми раді приходу до нашого колективу цього творчого молодого викладача, якого відразу полюбили студенти, — підкреслила в. о. ректора Академії, заслужений художник України Оксана Полтавець-Гуйда. — З самого початку навчання в Академії Роман активно займався творчістю, брав участь у різноманітних конкурсах. Так, на минулорічній виставці у Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе він представив свої графічні роботи. У новій експозиції здебільшого портрети, є кілька пейзажів.

— Пам’ятаю, як ще зовсім юний Роман Петрук прийшов на мій майстер-клас, — згадав лауреат Шевченківської премії, академік Василь Чебаник. — Минули роки, ми подружилися. Тепер Роман — мій янгол-охоронець. У художника є смак, — якщо він зуміє передати його студентам, це буде прекрасно.

А Роман Петрук розповів про картину, яку створював разом з Василем Чебаником. Закликав усіх сповідувати ідею запро-

Портрет Миколи Стороженка

вадження абетки Василя Яковича, адже вона дуже красива і суголосна українській душі.

— Хочу добрим словом згадати нашого видатного художника Миколу Стороженка, який виховав такого прекрасного учня, — наголосив академік Національної академії мистецтв України, Шевченківський лауреат Володимир Прядка. — Бачу в Романові майбутнього великого майстра. У нього глибока проникливість, ліричність.

— Роман уже сьогодні великий майстер, — переконана народна художниця України, професор Віра Барінова-Кулеба. — Хочемо в цьому світі зберегтися самі, зрозуміти молодь і дати їй шлях. Без мистецтва і духовності не можна ні збудувати державу, ні сформувати особистість. Вдячна, що по центру виставки висить портрет нашого генія, вчителя Р. Петрука Миколи Стороженка. Уявіть, яке було велике щастя, коли в Академії відродили сакральне мистецтво, і М. Стороженко взяв на себе цю велику ношу.

— Я ціную пана Романа Петрука, його нове слово, зокрема у портретному мистецтві, — зізнався відомий український вчений Дмитро Степовик. — Всі його портрети тяжіють до монохронності, вони вражаючі. Думаю, це йде від його вчителя Миколи Стороженка, але найбільше — від власного розуміння сучасної людини.

— Для мене Роман особливо цікавий тим, що успадкував від Стороженка любов до людей і вміння спілкуватися, — розповів проректор з наукової роботи НАОМА Остап Ковальчук. — Велика заслуга Петрука в тому, що Василя Чебаника цього року відзначили Шевченківською премією. Торік Роман ініціював нагородження Василя Яковича премією ім. М. Г. Деревуса.

Романа Петрука привітали представники МГО “Волинське братство”. А завершилося відкриття виставки музичним подарунком від заслуженої артистки естради Наталії Полтавець.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Дніпровський театр “Віримо” — розвесник української незалежності. Останні п’ятнадцять років працює як професійний колектив. У його репертуарі твори О. Олеса, О. Островського, А. Чехова, А. Дударева, В. Распутіна, К. Гоцці, М. Ладо та інших письменників. За словами художнього керівника театру, заслуженого діяча мистецтв України Володимира Петренка, це життєствердні вистави, які роблять всіх нас кращими і сильнішими.

До столиці дніпровські театри привезли виставу “Порцеляновий кролик” за романом сучасної американської дитячої письменниці Кейт ДіКамілло “Дивовижна подорож кролика Едварда”. Роман-казка оповідає про пригоди іграшкового порцелянового кролика Едварда, самозакоханого та егоїстичного. Коли власниця губить Едварда, кролик потрапляє до різних людей і знає пригод, які навчають його цінувати любов ближніх.

Друзі порадили прочитати цей твір актрисі театру “Віримо” Варварі Вороніній. Казка вразила, тож вирішила зробити постановку за цим романом. Оскільки твір великий, здійснили інсценування, а також переклали українською мовою.

— Вистава розрахована на підлітків, — розповідає Варвара Вороніна. — З дітьми можна говорити дорослою мовою на дорослі теми, це досить доросла казка. У кіно є формат сімейного перегляду. Коли читала книжку, то уявляла, що це буде сімейний перегляд у театрі.

Казка про любов

Завершився український формат III Міжнародного фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest. Крапкою української виставою журі визначило “Звірячі історії” Театру 19 (Харків). Вона представлятиме нашу державу на Міжнародному фестивалі з 17 до 23 червня.

Щомісяця на сцені Київського академічного театру “Колесо” свої вистави представляли театральні колективи з різних регіонів України: Кропивницького, Харкова, Маріуполя, Сум, Житомира і Чернігова. А завершальним акордом стала постановка з Дніпра.

Після перегляду батьки і діти зможуть поспілкуватися, обмінятися враженнями. Вистава вчить дітей співчувати чужому болю, вчить, що життя складається не лише зі світлих і радісних барв. А щастя може бути не лише матеріальним, а й духовним.

Головну роль — королика Едварда Тьюлейна — виконує молодий актор Тарас Шевченко. Катерина Слюсар, Олександр Корніленко, Вікторія Литвиненко, Вікторія Богачова, Сергій Клименко та Олексій Хільський грають кілька ролей. Олена Ряпулова не лише створила образи антикварної Ляльки, бабусі Пелегріна, Лолі, яка є дочкою рибалки, Ворони, а ще й є хореографом вистави.

Марія Ткаченко створила сценографію і костюми. У центрі сцени годинник, який показує, що за час вистави минуло багато років. Адже коли героїня втратила кролика, то їй було лише 11, а коли знайшла, то вже стільки років було їй донечці. Протягом цього часу дорослішала душа головного персонажа.

Це вже друга режисерська робота В. Вороніної і перша її вистава для дітей. Вистава “Порцеляновий кролик” брала участь у фестивалі “Січеславна”, що відбувся торік у Дніпрі, де її відзначили за кращу режисерську роботу. Члени журі порадили взяти участь у фестивалі AndriyivskyFest, де вона отримала відзнаку “За кращу режисерську роботу”.

«Сонячний Великдень-2019»

Георгій ЛУК'ЯНЧУК
Фото автора

Щогорічний вернісаж — це демонстрація фрагментів живої картини сучасного і давнього мистецтва, в якому співіснують найрізноманітніші тенденції та найширші естетичні смаки. Автор проекту Світлана Долеско пояснила під час відкриття “Сонячного Великодня-2019”, що цей виставково-мистецький проект — серія заходів, спрямованих на збереження й популяризацію українських великодніх традицій, підтримку на-

родних майстрів та залучення родин до вивчення звичаїв і духовної спадщини українського народу. Десятки майстрів з усієї країни представляють картини, ікони та вітражі, скульптурне мистецтво та флоромозаїку, вироби з вовни та витвори з кераміки, щоб показати свої вміння широкому загалу. Всі витвори — про традиції, сімейні стосунки та почуття людей. Представлено писанки, тарілки, ляльки — все ручної роботи, кожна річ індивідуальна, кожен учасник виставки має унікальний настрій та стиль виконання. Хоча є й роботи, творців яких надихали вже класичні художні течії. Роботи, що сподобаються, можна буде придбати під час виставки. У Центрі української культури та мистецтва заплановано майстер-класи, екскурсії та інші тематичні заходи.

У Центрі української культури та мистецтва нещодавно відкрилася виставка “Сонячний Великдень-2019”, яка щороку починає працювати у цей час. “Сонячний Великдень” заснувала 2012 року Світлана Долеско з метою сприяння розвитку творчості українських майстрів з декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, демонструючи святкову великодню атрибутику у мистецьких творах.

У програмі відкриття виставково-мистецького проекту відвідувачам було презентовано музично-пісенний подарунок від творчого колективу. Леся Скрипка і Христина Шестак стали музичною прикрасою вечора на відкритті виставки “Сонячний Великдень-2019”. Та-

кож відбулось знайомство з митцями-учасниками та родинний майстер-клас із писанкарства “Сорочі лапки” від Анни Котліної.

Протягом виставки на відвідувачів чекають художня кераміка від членів Національної спілки художників України Олени та Надії Козак (м. Київ), колекція декоративних яєць з усього світу, з приватної колекції заслуженого майстра народної творчості України Зої Сташук (м. Київ), глиняні скульптури й твори українського народного декоративного малярства від Роксолани Дудки (м. Полтава); авторська народна лялька в традиційній техніці килимарства від Олександри Пренко (м. Кропивницький), три експозиційні поверхи великодньої атрибутики, яку представляють митці з різних регіонів Украї-

ни, та 30 родинних майстер-класів від майстрів-учасників виставки (писанкарство, ткацтво, валяння з шерсті, гончарство та інше). Охочі можуть відвідати майстер-класи з писанкарства від Олеси Токарської та Зої Сташук; із писанкарства “Сонце”, “Циганські дороги”, “Айстра” та “Курячі лапки” від Тетяни Коновал, із виготовлення декоративних яєць з природних матеріалів від Світлани Нані, майстер-клас із виготовлення керамічної писанки і підставки-пташки та з розпису керамічної тваринки акриловими фарбами від Валентини Проценко, з виготовлення композиції з цукерок “Великодній кошук” та букета “Великодні кролики” від Тетяни Шандури, із виготовлення браслета-оберега “Равлик-мрії” та з виготовлення янгола-охоронця від Олександри Пренко, з виготовлення картини у техніці вовняної акварелі від Світлани Клименко, із виготовлення сувеніру-магніту “Писанка”, Майстер-

клас із Петриківського розпису, а також майстер-клас із вивчення веснянок та весняних ігор від Валентини Проценко. Привітні організатори виставки запрошують всіх разом із ними вивчати українські великодні традиції!

Р. С. На виставці працює крамничка, де можна придбати великодню атрибутику (тематичні сувеніри, листівки, писачки, барвники, віск тощо).

Участь дітей у майстер-класах та інших заходах — безкоштовна. Умови участі дорослих у кожному майстер-класі вказані окремо.

Адреса: Україна, м. Київ, вул. Хорива, 19-В, ст. м. Контрактова площа (вихід з метро в бік Верхнього і Нижнього Валів).

Час роботи виставкового центру під час проведення виставки “Сонячний Великдень-2019”: Пн.-Пт.: 10:00—19:00. Сб.-Нд.: 10:00—18:00.

Про наших гончарів

Оксана АНДРУШЕНКО,
бібліотекар

У видавництві “Українське Народознавство” Національного музею-заповідника українського гончарства (Опішне) побачила світ монографія керамолога, наукового співробітника Відділу палеогончарства Інституту керамології — відділення Інституту народознавства НАН України, старшого наукового співробітника Науково-дослідного відділу археологічної кераміки Національного музею-заповідника українського гончарства Оксани Коваленко “Гончарство Полтави XVIII століття”.

Монографія є першим спеціалізованим дослідженням гончарства Полтави XVIII століття й водночас першою ґрунтовною студією ремесла полкового міста Лівобережної України, здійсненою за писемними, археологічними, історичними й етнографічними джерелами. У ній охарактеризовано історію та аспекти повсякденного життя Полтави; подано персоналізовану історію гончарного цеху, зокрема встановлено імена майстрів, їхнє місцепроживання, особливості ремісничої організації; здійснено детальний аналіз форм і декору тогочасних гончарних виробів, їх асортимент та місце в побуті міщан упродовж століття.

Книжка ілюстрована чорно-білими фото та малюнками.

Нове видання стане у пригоді керамологам, археологам, етнографам, історикам, мистецтвознавцям, краєзнавцям, усім, хто цікавиться традиційно-побутовою культурою України.

Монографію можна придбати в “Крамниці” Національного музею-заповідника українського гончарства або замовити за телефоном [(05353) 42415, 42416] чи через Інтернет (e-mail: opishne-museum@ukr.net; facebook: Гончарська книгозбірня України).

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць
на 3 місяці

18 грн 11 коп. на півроку
52 грн 33 коп. на рік

99 грн 41 коп.
195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ЦИМБАЛЮК
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org

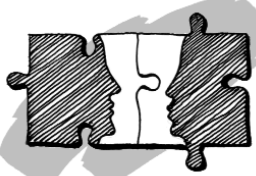
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф»,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
поширення на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Вогонь з Холодного Яру

На Черкащині й Кропивниччині удвадцятьчетверте відбулося вшанування героїв Холодного Яру. Цьогоріч воно проходило під знаком 100-ліття всенародного повстання, яке почалося у квітні 1919 року. Крім низки громадських і ветеранських організацій, зокрема, Історичного клубу «Холодний Яр», Спілки офіцерів України, активну участь взяло і Товариство «Просвіта». Були делегації практично з усіх областей України, а також з фронту – 93-ї Окремої механізованої бригади «Холодний Яр».

Відзначення цієї героїчної і вікопомної сторінки нашої історії почалося в суботу, 13 квітня, в с. Івківцях Чигиринського району Черкаської області. Учасники поклали квіти до пам'ятника Максимові Залізнику. Того ж таки дня лягли квіти і до пам'ятника Максимові Залізнику в с. Медведівці. Одразу за тим у будинку культури розпочала роботу літературна сцена Історичного клубу «Холодний Яр». Упродовж усіх трьох днів у місцях проведення масових заходів

працювали книжкові ярмарки, розгорнули намети, де можна було придбати вироби народних майстрів, національні строї, готували різноманітні найдки для гостей, насамперед славнозвісний козацький куліш.

Як і в попередні роки, кульмінаційною частиною вшанування стало освячення зброї в Мотронинському монастирі. Вперше за багато років тут прозвучала молитва українською мовою, яку прочитав о. Василь з Чигирини. Так само уперше народний артист України, керівник «Хореї козацької» Тарас Компаніченко виконав у монастирській церкві псалми староукраїнською мовою, яку підхопили присутні тут військові, ветерани і всі православні (крім тутешніх російськомовних монашок).

Ще одною знаменною подією стало відкриття на Холодноярському плато меморіального знака на пам'ять про загиблих героїв 93-ї ОМБр, які полягли у боротьбі за незалежність і свободу України у ни-

шній російсько-українській війні. На пам'ятнику викарбувано напис: «На вічну пам'ять воюкам 93-ї Окремої механізованої бригади ЗСУ «Холодний Яр», які поклали свої голови в боротьбі за волю України у 2014–2019 рр. Вічна слава!».

Командир легендарної 93-ї бригади підполковник Дмитро Брижинський, відкриваючи пам'ятник загиблим своїм побратимам, сказав:

— Пам'ять про загиблих героїв горить незгасним вогнем у наших серцях. Отамани-холодноярці та герої сьогодення, ваші імена навечно житимуть у пам'яті поколінь. Боротьба не закінчена, війна триває. Незборимий дух української нації, жага до волі та любов до рідної землі піднімає чоловіків та жінок до жорстокого бою!

Ми, холодноярці, — не відступили і не відступимо від святої боротьби за долю та майбутнє України! Жодних перемовин із ворогами не буде. Наша відповідь — вогонь!

Вічна Пам'ять загиблим героям!

Не словами, а вчинками, впевненим рішучим кроком йдемо до перемоги!

Схилиють штандарт бригади та національні прапори, до підніжжя покладають квіти, у мовчанні — суворі ряди військових, курсантів і ліцеїстів. Прихилиє коліно і сам комбат.

Вічна слава героям — не тільки загиблим, а й живим!

Власн. інф.

Фото Михайла ЦАПРА

Шевченкове слово в ліцеї

У Навчально-оздоровчому комплексі Київського військового ліцею ім. Івана Богуна за участю Товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка відбувся перший тур IV Міжнародного проекту — конкурсу «Тарас Шевченко єднає народи». В конкурсі взяли участь 65 конкурсантів, які представили 34 номери з творів Шевченка. Крім ліцеїстів, це школярі з Боярки, Тарасівки, Гореничів, Луки.

Конкурсанти представляли себе в номінаціях: співана поезія Т. Г. Шевченка; художнє слово; літературно-музична композиція; театральне мистецтво; інструментальний жанр.

Конкурсантів оцінювало високоповажне журі у складі народних артистів України Олеса Харченка, Валентини Ко-

вальської, режисерів Богдана Гнатюка та Тетяни Вікулової.

Переможцями конкурсу «Тарас Шевченко єднає народи» стали 16 учасників, які вибороли перше місце та одне гран-прі. Серед переможців — 15 ліцеїстів сьомої та восьмої роти НОК Київського військового ліцею ім. Івана Богуна, з них

шість перших місць.

Нагороди для переможців надав член Головної ради Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, генеральний директор телеканалу «Малятко» Володимир Кметик.

Власн. інф.

Тримаємось разом!

Напередодні другого туру виборів Президента Рівненське обласне об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка звернулося до всіх українців. Зокрема, зазначається, що перед нами вирішальний історичний момент, коли на виборчих дільницях вирішуватиметься доля держави Україна, за яку упродовж століть боролися та віддали життя мільйони кращих синів і доньок України, серед яких — славнокогорта просвітян Рівненщини. За свободу і гідність у новітні часи стояли на численних майданах мільйони українців та загинули герої Небесної Сотні, тисячі воїнів АТО та мирного населення на окупованих українських територіях. Обираючи Президента України, ми не лише обираємо шлях, яким ітимо наша держава наступні роки — ми обираємо вектор історичного розвитку у глобальному сенсі та робимо цивілізаційний вибір — продовжити курс української демократичної держави на НАТО та ЄС та долучитися до кола європейських держав світу, зберегти свою ідентичність.

Рівненське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта», усвідомлюючи загрозу національній безпеці, суверенітету та незалежності України, звертається до кожного громадянина України із закликом усвідомити всю серйозність ситуації та особисту відповідальність перед наступними поколіннями і проголосувати за кандидата у Президенти України, який спроможний об'єднати країну та ціною перемоги вибороти мир, повернути втрачені території, військових, що перебувають у ворожому полоні, та українців, котрі вимушено перебувають поза межами держави.

Рівненські просвітяни закликали виборців об'єктивно оцінити ті позитивні, вкрай важливі для поступу України зрушення, які відбулися за останні 5 років. Головні з них:

закріплення у Конституції України незворотності курсу на НАТО та членство у ЄС;

відміна ганебного мовного закону Ківалова-Колесніченка;

на завершальній стадії — голосування у другому читанні Закону України «Про функціонування української мови як державної»;

збільшення українськомовного ефіру, українського книговидавництва та кінематографу;

децентралізація влади;

підписання Томосу про відновлення канонічності Православної Церкви України;

підписання асоціації та запровадження безвізового режиму з Європейським Союзом;

зміцнення армії та стримування російської агресії;

проведення державних закупівель за системою ProZorro;

Україна здобула авторитет та безпрецедентну підтримку на міжнародній арені;

світова спільнота відзначає розвиток демократії в Україні.

Разом із тим, зауважують просвітяни, залишилося багато невирішених питань, найважливішими з яких є верховенство права, подолання корупції, кадрова політика, гідний рівень життя українців, проблеми екології тощо.

Просвітяни, як і всі українці, наголошують в зверненні, очікують від майбутнього Президента рішучих кроків у розвитку економіки, освіти, культури, соціальних питань, формуванні національної свідомості суспільства, зокрема:

розробки та ухвалення концепції гуманітарного розвитку країни;

ухвалення та впровадження Закону «Про функціонування української мови як державної»;

формування політичної національної еліти, подальшого зміцнення національної держави;

збереження та розвиток історико-культурної спадщини та ін.

Вважаємо неприпустимою зміну Верховного Головнокомандувача ЗСУ у час, коли Україна у стані війни з нашим споконвічним ворогом — Росією.

Корюківська трагедія — національний символ скорботи

Сергій БУТКО,
представник Українського інституту національної пам'яті в Чернігівській області

Привід для акції

Корюківка — селище міського типу від 1923 р., місто — від 1958 р., центр Корюківського району Чернігівської області від 1966 р., центр Корюківської об'єднаної територіальної громади від 2017 р. Розташоване за 100 км від обласного центру, в північній частині області на березі річки Бреч (притока річки Снов).

У лютому 1943 р. радянське партизанське з'єднання під командуванням Олексія Федорова повернулося з Брянщини в Росії і розташувалося в корюківських лісах.

Партизани почали збір продовольства по селах і акції проти окупантів. Нацисти спалили за це села Гугу Студенецьку, Тихоновичі, частину Перелюба. Розстрілювали насамперед чоловічу частину цивільного населення.

Одним із заходів окупаційної влади проти партизанів було взяття під арешт членів сімей радянських партизанів у Корюківці, яких згодом, напевне, планували стратити. Саме на прохання командира взводу партизанського з'єднання Феодосія Ступака, двох синів якого (12-річного і 13-річного) теж запротестували до корюківської в'язниці, а дружину розстріляли, Микола Попудренко, який на час відсутності Федорова виконував обов'язки командира, дав команду здійснити напад на містечко.

У ніч на 27 лютого 1943 р. партизани з'єднання Федорова розгромили німецько-угорський окупаційний гарнізон Корюківки, залишки якого вціліли тільки в цегляному будинку лікарні.

У радіограмі від 2 березня 1943 р. у Москву М. Попудренко так прозвітував про розгром ворожого гарнізону в Корюківці: “27 лютого група партизанів під командуванням начальника штабу Рванова розгромила німецький гарнізон на залізничній станції Корюківці. Знищено 8 однотонних причепів, 160 покришок для автомашин, 2 гаражі, механічну майстерню, слюсарню, 2 лебідки на автомашинах, склад пального з бензином, склад із сіном, пакугаз із картоплею, телефонну станцію, склад з дровами і оборонною лісопродукцією 1000 кубометрів. Висаджено в повітря ешелон, при цьому знищено 18 вагонів, виведено до залу залізничної стрілки й зірвано колію завдовжки 5 кілометрів. Висаджено в повітря дерев'яний міст завдовжки 8 метрів, знищено будинок Держбанку з грошовою коморою і зв'язок. Узяті трофеї: 2 станкові кулемети, 119 гвинтівок, 2500 патронів, зерно, продукти і масло. Узяті в полон 4 мадярів і 1 німця — колишнього залізничного майстра з Дрездена. Захоплено документи управи комендатури. Визволено 97 в'язнів (за спогадами — від 37 до 50. — автор), приречених німцями на смерть. Цього ж дня друга група Лисенка знищила кушовий гарнізон жандармерії. Убито 18 жандармів, узяті 2 ручні кулемети, 12 гвинтівок. Роздано сім'ям 220 т зерна, взято 100 свиней з пункту відправлення. Розігнано поліцейські стани”.

Нацистська каральна акція

У відповідь на радянську партизанську акцію наказ про знищення Корюківки видав начальник штабу 399-ї головної польової комендатури в місті Конотопі Сумської області Байер Бруно Франц, 1888 р. н., уродженець німецького міста Касселя. Ця комендатура була підпорядкована групі армії “Південь” Вермахту.

Виконавцем злочинного наказу стала Сновська гарнізонна комендатура Чернігівської області, яка безпосередньо організувала каральну акцію, сформувала збірний каральний загін у складі німецьких військовослужбовців тиллових німецьких формувань, *військовослужбовців 105-ї легкої угорської дивізії*, співробітників допоміжної окупаційної поліції та солдатів спеціальних каральних формувань з-поміж колаборантів — громадян СРСР. Очолили каральний загін представники зондеркоманди 4а (Sonderkommando 4a). Одним з найвідоміших злочинців цього підрозділу айнзатцгрупи “С” став розстріл 29 і 30 вересня 1941 р. у Бабиному Яру на околиці Києва майже 34 тисяч євреїв.

Уранці 1 березня 1943 р. з м. Сновська до Корюківки прибув нацистський ка-

Щороку 1 березня в Корюківці Чернігівської області вшановують пам'ять жертв повністю спаленого 1943 року нацистськими карателями населеного пункту. На жаль, як правило, тільки на місцевому, останніми роками — обласному рівні. Хоч це найбільша у Другій світовій війні в Європі каральна акція.

ральний загін. Свідки, які мешкали в селах району, на дорозі нарахували колону з 20 вантажівок з особовим складом загону. Населений пункт було оточено. Усіх мешканців групами по 50—100 осіб під приводом перевірки документів зганяли в будинки й розстрілювали.

1 березня найбільше людей знищили в помешканні ресторану в центрі міста — до 500 осіб. Євген Юхимович Римар, один із розстрілюваних, залишився живий і так згадував про це: “Моя маленька донька лежала в мене на грудях, коли стріляли в неї прокляті кати там, у ресторані. Де тепер братська могила, там стояв ресторан. Заганяли нас туди, як худобу на бойню, й били з автоматів. Ніну я на руках ніс. А фашист поцілів мені в око. Я впав, а він по мені як застрочить. Тут у мені все потемніло, і нічого я більше не пам'ятаю. Троє моїх дітей були вбиті. Навіть закопати їх не довелося: і мертвих дітей не побачив, спалили їх прокляті кати. І не лишилося від моїх дітей нічого. Навіть могилок...”

Водночас до 10 машин з карателями причисували всі хати й околиці містечка і вбивали мешканців у помешканнях і на вулицях.

Після знищення всіх знайдених корюківців карателі спалили селище, 9 березня повернулися, щоб допалити і добити вцілілих.

Наслідки нацистського злочину в Корюківці

Убито близько 7 тисяч мешканців. В акті Чернігівської обласної комісії зі встановлення й розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників у Корюківці від 17 грудня 1943 р. указано, що 1 і 2 березня 1943 р., за підрахунками, вбито 6700 осіб, спалено 1290 будинків, а вціліло тільки 10 цегляних.

Навіть побіжний і приблизний аналіз цього скорботного списку встановлених жертв показує, що нацистський окупаційний режим у боротьбі з радянськими партизанами знищив 704 дітей і підлітків (віком від немовлят до 16 років включно без огляду на стать), за іншими підрахунками — 1097 осіб жіночої статі (від немовлят до похилого віку).

Серед загиблих за національною ознакою найбільше українців — 1715 осіб, росіян — 94, поляків — 4 особи і по одній особі — угорець, чех, білорус.

Де були партизани?

“Де були партизани? Чому не змогли захистити населення? А після хвалилися, що стояли під лісом і дивилися, як горить Корюківка”, — зі спогаду вцілілої Інни Савеліївни Титенко, 1936 р. н., уродженки Корюківки.

Упродовж усієї каральної акції, яку проводили планомірно з 09.00 до кінця “робочого” дня о 17.00, радянське партизанське з'єднання Федорова, що перебувало в лісах за 15 км від Корюківки, а його передові дозори — за 3 км, залишалося на місці. Наказу від командування якимось допомогти й урятувати цивільне населення міста рядові партизани, які рвалися в бій, так і НЕ отримали.

Не ухвалив рішення рятувати корюківців Микола Попудренко, секретар Чернігівського обкому КП(б)У до початку нацистської окупації області. Сам Олексій Федоров був першим секретарем Чернігівського обкому КП(б)У до початку нацистської окупації області. Перебуваючи на цій посаді у 1938 р., як член “трійки” під час “Великого терору”, О. Федоров ухвалив рішення про розстріл 297 осіб, ув'язнення у сталінських таборах — 147 осіб. Це тільки ті жертви, які за вцілілими документами змогли порухати історики.

Ще один штрих для розуміння політики командування цього з'єднання та стану виховної роботи з особовим складом.

“Що роблять партизани з полоненими. [...] Особливою жорстокістю відзначилися партизани Федорова. Я був свідком, як поліцаїв били до крові, різали ножами, підпалювали на голові волосся, прив'язували за ноги і на аркані конем волочили по лісу, різали статеві органи... Таку жорстокість над ворогом партизани пояснювали тим, що вони є народними месниками і мстяться за повішаних і розстріляних своїх дружин, сестер, дітей. Розстріл — дуже легке покарання для зрадника Батьківщини”, — з доповідної записки від 13 травня 1943 р. письменника М. Шеремета першому секретарю ЦК КП(б)У М. Хрущову про стан партизанського руху та населення на окупованій німцями території України.

Чому комуністичний режим замовчував Корюківську трагедію?

Радянська й російська офіційна історіографія та пропаганда були і є зосереджені винятково на перемогах СРСР у Другій світовій війні, її вищості серед союзників з антигітлерівської коаліції і, відповідно, на героїзації власних збройних сил, силових структур, створення міфу про всенародну підтримку комуністичної влади. Саме тому тему злочинів проти цивільного населення згадували як допоміжний або наочний засіб зображення ворога та необхідності його безумовного нищення.

Додатковим стимулом “спеціального” вшанування жертв окремих злочинців проти цивільного населення в комуністичного керівництва СРСР була необхідність приховування небезпечних для них історичних подій.

Приміром, створення меморіального комплексу “Хатинь” у Білорусі (що є позитивним рішенням), відкритого 1969 року на вшанування пам'яті 628 білоруських сіл, знищених нацистами в роки Другої світової війни, фактично мало за мету відволікати увагу від факту існування під час німецької окупації білоруського національно-визвольного руху.

Корюківська трагедія 1943 року як *найбільший подібний нацистський злочин проти цивільного населення у Другій світовій війні* не удостоїлася “честі” стати всесоюзним або хоча б усеукраїнським символом скорботи.

Незважаючи на великі зусилля корюківської міської та районної громад і місцевої влади, меморіал жертвам трагедії так

і не було створено ні за часів СРСР, ні в незалежній Україні.

Крім байдужості влади щодо цього факту, є ще одна обставина. Незручно на весь світ говорити про Корюківську трагедію 1943 року, коли бракує чіткої й однозначної відповіді на питання: “А де були радянські партизани?”

Кремлю були вигідні такі жахливі масові вбивства, скоєні нацистами. Тим самим одразу двічі досягали мети: з'явився “стимул” уцілілих людей на окупованій території вступати до лав радянських партизанів, щоб помститися; жах масових трагедій унаслідок нацистської окупаційної політики мав “поховати” народну пам'ять про масові звірства та мільйони жертв (Голодомор 1921—1923 рр., Голодомор-геноцид 1932—1933 рр., політичні репресії, нещадна експлуатація населення тощо) комуністичного режиму в 1920—1930-х роках.

Національний символ скорботи

В Україні у 1941—1944 рр. нацистські карателі та війська Вермахту, що відступали, свідомо знищили понад 670 населених пунктів зі щонайменше 50828 особами цивільного населення (в радянських документах про частину спалених сіл немає інформації про кількість жертв) у 16 областях країни та Автономній Республіці Крим.

Вінницька область — 17 населених пунктів, убито 808 осіб цивільного населення; **Волинська** — 93 (з них 4 села, що не існують), убито 5056 осіб; **Дніпропетровська** — 4 (з них не існує 1), убито 138 осіб; **Житомирська** — 121 (з них не існує 6), убито 7389 осіб; **Запорізька** — 1, відсутня інформація про кількість убитого цивільного населення; **Київська** — 48 (з них не існує 16), убито 2704 особи; **Кіровоградська** — 2 (з них не існує 1), убито 28 осіб; **Львівська** — 5 (з них не існує 1), убито 269 осіб; **Полтавська** — 6, убито 798 осіб; **Рівненська** — 74 (з них не існує 11), убито 6954 особи; **Сумська** — 65 (з них не існує 13), убито 4532 особи; **Тернопільська** — 7 (з них не існує 1), убито 1517 осіб; **Харківська** — 1, убито 240 осіб; **Хмельницька** — 28 (з них не існує 1), убито 1411 осіб; **Черкаська** — 15 (з них не існує 4), вбито 1342 особи; **Чернігівська** — 63 (з них не існує 3), вбито 17642 особи цивільного населення; **Автономна Республіка Крим** — 127 (з них понад 1/3 з різних причин зникло), за відсутністю довідок порухувати кількість убитих немає можливості.

Саме тому актуальним питанням є будова в м. Корюківці Меморіального комплексу пам'яті жертв усіх знищених нацистськими карателями населених пунктів України. Це застереження світу від наступних злочинів.

Російський агресор — спадкоємець нацистської політики терору проти цивільного населення України

Свідоме нищення міст і сіл на сході України разом з мирними мешканцями від 2014 року збройними силами держави-агресора — Російської Федерації — та її “п'ятою колоною” — бандформуваннями терористичних “ДНР” і “ЛНР” — є продовженням політики, яку проводила нацистська Німеччина під час Другої світової війни. Головною причиною є московсько-російська імперіалістична ідея, обґрунтована впродовж століть у різноманітних ідеологічних конструкціях, остання з яких відома під назвою “русскій мір”. Її реалізація вже кілька років несе Україні смерть і руйнування...

Пікет активістів українських громадських організацій перед посольством Угорщини в Україні

Як «український олігарх» стверджував Україну

Невідомі сторінки лондонського архіву про зневаженого земляками достойника нації Якова Макогона

Микола
ТИМОШИК,
професор
Фото надано
автором

Сенсаційна архівна знахідка у Лондоні

Здавалося, час активно попрацював над тим, щоб ця цінна сторінка нашої національної історії ніколи вже не могла бути написана.

Про феномен Якова Макогона та фінансованого ним своєрідного посольства періоду 30-х років минулого століття, що мало назву “Українське пресове бюро в Лондоні” (The Ukrainian Bureau in London), у мюнхенсько-паризькій “Енциклопедії українознавства” віднаходимо лише кілька скупих рядків:

“Інформаційне бюро, засноване 1931 р. коштом Я. Макогона для ознайомлення англійського загалу з українськими справами. Видавало неперіодичний бюлетень (The Bulletin), який розсилали до 250 часописів в Англії... Керівником бюро був В. Кисілевський. Діяло до 1939 року”.

Оце й усе, що досі міг знати небайдужий до національної історії читач про цей загадковий українознавчий осередок у столиці Великої Британії.

І ось — несподівана, схожа на сенсацію, архівна знахідка: авторів цих рядків у час недавнього наукового стажування у Великій Британії вдалося не лише натрапити на сліди архіву Українського пресового бюро в Лондоні, а й першому з-поміж українських і зарубіжних дослідників опрацювати його. Несподіваність такої знахідки в тому, що упродовж майже 80 літ кілька різних за обсягами тек із документами цього архіву пролежали без руху не у відомій бібліотеці чи архіві Великої Британії, а в... приватному інституті польської еміграції, що має назву “Польський Інститут і музей ім. Сікорського у Лондоні”.

Про те, за яких обставин потрапила ця частина архіву української еміграції до чужих рук і чому про неї тривалий час не знали навіть корінні українські лондонці, можна написати окрему, не менш цікаву, статтю. Однак, за браком місця, тут маю обов’язок лиш зазначити, що цій знахідці завдячую передусім Іванці Машак — бібліотекарці Українського дому в Лондоні, де вона мешкає від початку 70-х років минулого століття. Доти пані Іванка, як колишня зв’язкова УПА, розплачувалася перед більшовицькою владою за любов до України страченими життями двох братів і батьків та власним здоров’ям у час багаторічного відбуття ув’язнення в сибірських таборих ГУЛАГу.

Чому світ голосно заговорив про Україну у 30-х роках ХХ століття?

Як засвідчують документи архіву, причиною того зацікавлення були не сталінські репресії чи Голодомор (правди про це світ тоді фактично не знав), а рішучі репресії польської влади українського населення в Галичині восени 1930 року. Мета тієї акції, що згодом увійшла в історію під терміном пацифікація, полягала у знищенні української опозиції напередодні чергових виборів у цій країні.

У відповідь на незаконний арешт своїх послів до польського сейму українці організували протестні акції. За офіційними польськими даними, тоді поляки спалили 62 житлові будинки, 87 столів, 78 інших господарських споруд, 112 скирт.

Послані за вказівкою Пілсудського в українські села для заляку-

цію бувальщину можна називати по-різному: неймовірною, детективною, сенсаційною. Водночас — гостро актуальною й повчальною для нашого тривожного сьогодення. Коли б такі та подібні сюжети були стало “прописані” на сторінках нашої так званої української застали, але часто антиукраїнської за змістом преси, також і телевізії, українці б активніше позбавлялися нав’язуваного “старшим братом” упродовж століть комплексу національної меншовартості, результативніше боролися б зі своїми за давними “національними хворобами” й не опинилися в ситуації, яку з тривогою переживаємо нині.

Історія на правду заслуговує фільмового втілення. Типовий юнак-американець громадянство й проходить військовий вишкіл в елітних підрозділах американської армії. А ще — знайомиться з чистокривою американкою Сюзанною, яка до безтями закохується в привабливого, здорового, метикуватого й вихованого українця. Дівчина та виявилася єдиною улюбленою донькою одного з найбагатших на ту пору американців. Отож гучне, на всю Америку, весілля. Отримавши незабаром прямий доступ до грошей тестя, новий член родини упродовж багатьох років використовував їх не для власного збагачення чи тимчасових життєвих утіх, а для розв’язання давнього “українського питання” в найдраматичніший період перебування Української РСР у складі радянської імперії. Те, що зробив за кордоном з власної ініціативи, за покликом серця цей окремо взятий українець, може перевищити роботу ущерт укомплектованого й сповна фінансованого посольства окремо взятої самодостатньої держави.

Втім, із прикриттю констатуємо, що й сьогодні наш загал про це нічого не знає. Що говорити про наших так званих державотворців...

Публікуємо цю нову розвідку нашого постійного автора й члена редколегії професора Миколи Тимошика без скорочення, сподіваючись, що її із зацікавленням прочитають не лише наші постійні читачі, а й “на горі”. І, гадаємо, зроблять правильні висновки.

вання селян польські карні загони у грубий спосіб перевищили свої повноваження: вони знущалися, прилюдно били українців. Репресії зазнали передусім вчителі, священники, громадські активісти. Багатьох арештували, до в’язниці потрапив увесь провід Української народно-демократичної партії (УНДО). Були розгромлені “Просвіти” з їхніми читальними залами та бібліотеками, кооперативи. На села наклали контрибуції для додаткового збору харчів на потреби польської армії.

Акція ця набула розголосу в Західній Європі після того, коли польська влада зневажила звернення українського греко-католицького єпископату на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким і продовжувала репресії проти українців.

Відгомін драматичних подій докотився й до Америки.

З-поміж тих, хто близько сприйняв це

до серця, був колишній емігрант із Галичини, відомий в Америці громадсько-політичний діяч Яків Макогін.

Загадковий шлях від бідного емігранта до мільйонера-патріота

З огляду на визначальну роль цієї особистості в заснуванні й організації роботи маловідомого в світовому інформаційному просторі осередку української еміграції зокрема і в проведенні за кордоном низки голосних акцій українців загалом, варто коротко зупинитися на деяких його біографічних даних. Зробити це слід ще й тому, що досі про Якова Макогона в Україні не з’явилося поважної розвідки, а опубліковані за кордоном і чужинцями, і українцями діаспори нечисленні згадки рясніють не повними, й до того ж, суперечливими даними.

Скажімо, в українськомовній версії Вікіпедії, без посилання на джерела, стверджується, що під час Першої світової війни, а також пізніше, цей чоловік працював для американської розвідки. Свою “ложку дьогтю” додав автор лондонської газети “Українська Думка” Р. Сирота самим заголовком своєї замітки “Ніхто не знав, на кого він працював”. Тристорінкову розвідку про загадкового українця присвячує польський дослідник із Перемишля А. Жеба. Зрозуміло, що оціночні акценти діяльності цього діяча подаються тут із польських позицій.

Нижче йтиметься й про неодноразові спроби компрометації пана Макогона своїми ж у діаспорі.

Яків Макогін, народжений 27 вересня 1880 року в селі В’язова неподалік Жовкви, у 23-річному віці емігрував до Америки. Отримавши громадянство цієї країни, зголосився до морської піхоти, де прослужив 15 років. Після військової служби одружився з багатого американкою Сюзанною Фаллон — донькою американсько-адмірала.

Багатство, яке несподівано

Яків Макогін у формі офіцера морської піхоти армії США

звалилося на молоді плечі цього українця, цілковито усвідомлено використав він для української справи.

Усе почалося з подорожі з дружиною до Європи 1930 року. Свідомо відвідували країни, які межували з рідним краєм учорашнього вигнання: Румунія, Чехословаччина, Австрія, Польща. Знайомилися з провідними українськими громадсько-політичними діячами, прихильниками УНР та ЗУНР. У розпал конфлікту між поляками та українцями Яків відважується на кількатижневу поїздку в підпольську Україну. Зупиняється на дошві в Львові, мандрує закутками своєї рідної Галичини. Опитує очевидців, збирає документальний матеріал, багато фотографує.

Напевне, саме ця поїздка так схвилювала його і спрямувала подальші думки й дії в чітко окреслене русло. За гарячими слідами побаченого в рідному краї він незабаром написав та видав в Америці збірку “На вічну ганьбу Польщі”. Тут же фінансує її друк у перекладі англійською та французькою мовами.

Видані значними накладом та поширені в усіх країнах світу, ці документальні книги викликали негативну реакцію польського уряду. Яків Макогін стає для цієї країни персоною non-grata.

До речі, активним помічником у збиранні матеріалів для цих брошур та їх промові в європейських столицях стає для Якова Макогона його дружина Сюзанна. Щоб передати впливовим колам Європи зібрані чоловіком у Галичині фотографії та документи про безчинства поляків щодо українського населення, вона відправилася з Варшави до Берліна літаком. Про цей факт із діяльності подружжя Макогонів на користь української справи ідеться в листі архієпископа УГКЦ Івана Бучка до Євгена Онацького навесні 1931 року. Напередодні архієпископ довго спілкувався з пані Сюзанною і склав про неї вельми приємне враження.

Про Україну — із центру британської столиці

Зміст написаних і виданих коштом Макогона брошур по-справжньому сколихнув передову частину української еміграції. У пресі з’являються публікації з аналізом причин того, що сталося. Йшлося про те, що світова спільнота практично була мало обізнана з “українським питанням” і що самі українці мало що робили у цьому напрямі.

Так в українсько-американській родині Макогонів народилася ідея заснування пресового бюро у котрійсь із світових столиць, яке виконувало б місію своєрідного посольства українців передусім у питанні

Приміщення Польського Інституту і музею ім. Сікорського у Лондоні, де виявлено архів Українського пресового бюро

В СВІТІ Й ЧОМУ ЙОГО ЗА ЦЕ СКОМПРОМЕТУВАЛИ СВОЇ?

підготовки та поширення по всьому світу правдивої інформації про український народ та його історичні домагання. Адже до того про “українське питання” європейці й американці дізнавалися здебільшого з російських та польських джерел. Цілком зрозуміло, що такі джерела займанців були брехливими й ворожими для українства.

Українське громадянство Америки й Канади всіляко вітало нагальну потребу створення такої пресової агенції, проте не робило реальних кроків для її втілення. Щоб зрушити справу з місця, наприкінці січня 1931 року Макогін звертається з письмовим зверненням до провідних представників українства на різних теренах еміграції, а також Галичини й Буковини, з конкретною пропозицією. Суть її викладена в двох пунктах:

1. Для заснування Українського пресового бюро він, пан Макогін, готовий виділити власні кошти на термін до двох років, поки українське громадянство не акумулює за цей час необхідну суму для забезпечення подальшого існування такої інституції.

2. Головним і незмінним пунктом програмної діяльності бюро має бути: аполітичність й уникнення будь-якої груповщини; бюро не сміє служити якійсь партії, групі осіб чи окремій особі, але всьому українському загалом.

Маючи добрі особисті контакти з офіційним Лондоном, йому вдалося швидко вирішити питання з придбанням приміщення в центральній частині лондонської столиці. То була старовинна двоповерхова кам’яниця, що належала самому управителю Вестмістерського абатства. Саме її український меценат викуповує для потреб Українського пресового бюро. Тут з’являється напис українською і англійською мовами “Українське пресове бюро”.

У листопаді 1931 року Яків Макогін засновує філію Українського бюро в Женеві, а від 1 січня 1932 — таку ж філію в Празі.

На керівника бюро запросив відомого історика і соціолога Володимира Кисілевського — сина письменниці й редакторки коломийського двотижневика “Жіноча Доля”, довголітньої депутатки від українців у польському сенаті Олени Кисілевської. На той час колишній чернівецький гімназист та легіонер Українських Січових Стрільців уже захистив докторат у Віденському університеті, отримав громадянство Канади та редагував у Едмонтоні тижневик українських католиків “Західні Вісті”.

Доктор Кисілевський прибув до Лондона 17 травня 1931 року і вже наступного дня взявся до роботи.

Організація роботи головного офісу

Облаштування офісу Українського пресового бюро в Лондоні за західними мірками якості, формування штату працівників із числа фахівців і носіїв української та англійської мов швидко дало старт розгортанню його багатогранної і результативної роботи. Ця робота концентрувалася довкола трьох головних програмних напрямків:

- збирання, аналіз та описування всього, що друкувалося у світовій пресі про Україну в її минулому та сучасному;
- пресова і видавнича діяльність;
- співпраця з іноземними журналістами;
- співпраця з британськими парламентарями;
- благодійні проекти, спрямовані на захист зарубіжного українства.

Уявно зупинимось біля оригінальних шаф-кабінетів, в яких містився величезний масив ділової кореспонденції, цінних з історичного боку архівних документів та інформаційних матеріалів.

Найбільший інтерес можуть викликати численні витинки з різномовних газет та журналів, де в тій чи тій мірі йшлося про Україну й українців. За жанрами це передусім статті, кореспонденції, інтерв’ю, рецензії, поширені замітки. Всі вони акурат-

но вирізані, на них чорним чорнилом позначені дати публікації та назви часописів. Складені в окремих папках за тематичним принципом. Ось назви і нумерація цих папок:

1. Україна під радянщиною.
2. Україна під Польщею.
3. Україна загалом.
4. Росія (Радянський Союз).
5. Польща (загалом).
6. Польща (німецька меншина).
7. Югославія (Хорватські справи).
8. Румунія (справи меншин).
9. Далекий Схід.
10. Бібліографія про українське питання.

Яким чином маленький штат працівників бюро міг збирати таку колосальну за обсягом та широку за географією інформацію?

Теки з так званого українського питання щодня поповнювалися двома шляхами.

Перший. Бюро уклало угоду з приватною пресовою агенцією Великобританії Durants Press Kattaigs, за умовами якої щотижня це агентство надсидало сюди письмові огляди центральних та провінційних газет цілої Англії, Скотії та Валлії з одночасними вирізками таких матеріалів, у яких згадувалася Україна, а також, у контексті українського питання — Польща та СРСР. Звернемо увагу на зміст цих витинки. Скажімо, в публікаціях англійської преси про Галичину, Буковину та Закарпаття українське питання подавалося як цілісність національної історії українців, а не як події на західноукраїнських землях, що перебували під протекторатом Польщі, Румунії чи Чехії. Цікаві висновки можна зробити, порівнюючи кількість публікацій в англійській пресі окремо про Західну Україну — 66, про радянську Україну — 320 публікацій. Таку зміну пріоритетів можна пояснити підвищеною увагою західної преси, зокрема англійської, до застрашувачих актів Голодомору, спричиненого наперед спланованими діями більшовицького уряду Москви щодо українського селянства.

Другий. Працівники Бюро щоденно оглядали низку періодичних видань, які тут отримували або за передплатою, або за безкоштовним розсиланням. Так, на 2 вересня 1933 року на адресу бюро стабільно находили з усіх кутків світу щоденні і тижневі газети, місячні чи кварталні журнали та різної періодичності бюлетені. Окрему полицю склали українські періодичні видання Галичини, Буковини та Закарпаття.

На обсяг та інтенсивність цієї роботи вказують такі цифрові дані, почерпнуті з архівної довідки: упродовж 1931 року з офісу Бюро було відправлено: листів — 1739, бюлетенів та звідомлень — 8429 примірників.

Предметом гордості була бібліотека, фонди якої поповнювалися мало не щодня. Зрозуміло, що основний масив книг, який тут збирався, стосувався проблематики України, Польщі та радянщини. Сюди стабільно надходили чи не всі новинки українських книжкових видавництв, які існували на ту пору в Америці та Західній Європі, а також видання наукових та просвітницьких інституцій нашої еміграції. Це зокрема такі, як Український науковий інститут у Варшаві, Український науковий інститут у Берліні, Українська Господарча академія у Подебрадах та низка інших. Бюро мало можливість закуповувати власним коштом найновіші британські видання, які належали до радянської України.

Пресова і видавнича діяльність

Усю цю друковану продукцію, яку творили, розмножували тут різними мовами і розсилали по всьому світу, можна поділити на три групи:

- бюлетень;
 - інформаційні повідомлення для преси;
 - брошури.
- Коротко ознайомимося з цими друками.

Англомовний бюлетень Українського пресового бюро (“Ukrainian Bureau Bulletin”) призначався широкому загалу чужинців — редакціям англомовних газет та журналів, прихильним до української справи британським громадським, політичним, державним, науковим діячам, письменникам, митцям.

Логотип видання — кольоровий, заповнювався машинописним текстом з обох боків стандартного паперу А-4 та розмножувався літографічним способом. Обсяг — від чотирьох до десяти сторінок. Наклад кожного числа коливався залежно від тематики — від 100 до 1200 примірників.

У змісті чітко простежується висвітлення українського питання на всіх українських етнографічних територіях, зокрема у Польщі, Румунії, Угорщині, Чехословач-

української громади дедалі чутніше зазвучали голоси про необхідність спільних дій, пожвавилися дискусії щодо потрібності скликання Всеукраїнського національного конгресу чи постанови Комітету Рятунку України.

Після постанови *Комітету рятунку України* в Празі як реакції на страшний Голодомор в Україні 1932—1933 років, такі комітети засновувалися у Відні, Парижі, Лондоні, Чернівцях, Бухаресті, Львові. Саме у цих містах представники Бюро ставали членами комітетів і розпочинали активну пропагандистську роботу.

Влітку 1932 року засновник Бюро Яків Макогін зніціював нову всеукраїнську акцію, яка значною мірою спричинилася до вияву єдності й соборності українців на еміграції. Йшлося про спорудження методом народної толочи *Українського Дому в Празі*. Бюро і його представництво в Празі відіграло в цій акції вирішальну роль, адже, як ініціатор, внесло поважну суму власних коштів на зведення будови.

Бюро стало опікуном і меценатом видавництва “Український Пласт”, що постало у Празі 1933 року. Якова Макогана зацікавило це видавництво своєю амбітною видавничою програмою — друк та поширення ідеї фізичного виховання серед української молоді на чужині, а також настановлення молодих українців “під одну команду”. Тому й вирішив допомогти матеріально.

Архівні документи підтверджують, що Українське пресове бюро було колективним членом низки українських наукових, видавничих і культурологічних товариств. А це значить, що підтримувало їхню діяльність не лише членськими внесками, а й поважними сумами пожертв. Це зокрема такі товариства: *Прихильників Української Господарської Академії в Подебрадах*, “Січ”, *Прихильників Української Пісні*, *Прихильників Українських Журналістів і Письменників*.

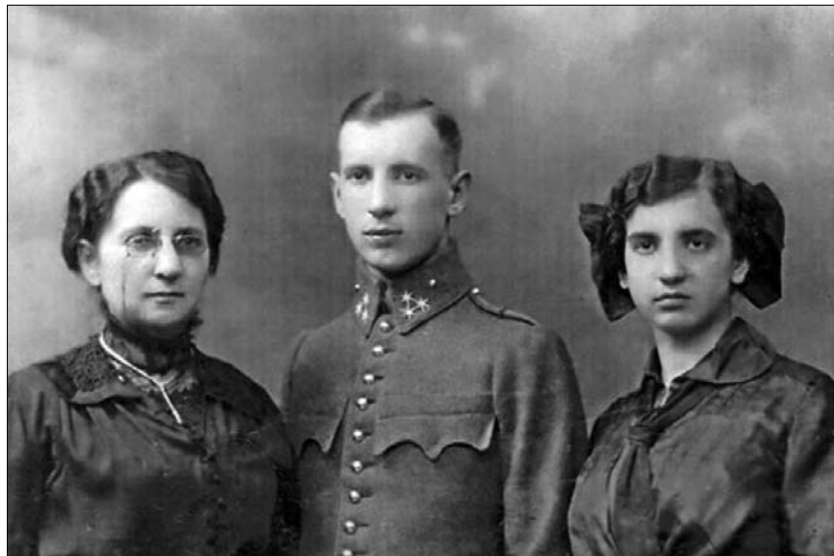
Лише упродовж 1931—1933 року засновник Бюро пан Макогін виплачував із власних коштів благодійні внески у сумі 2500 американських доларів щороку на підтримку таких проєктів: Український дім у Празі, Українська Господарська Академія в Подебрадах, видавництво “Український Пласт”, “Просвіта”, Сестри Службениці та ін. Окрім того, окремо 1200 доларів виділялося на спортивні товариства Галичини.

В архіві Бюро в Лондоні зберігається низка листів-подяк на ім’я Якова Макогана “за неоціненну допомогу у скрутний час”.

Два приклади. Лист на бланку Українського товариства Прихильників Книги з Праги від 22 травня 1932 року за підписом його голови Степана Сірополка: “Від імені Управи Товариства Прихильників Української Книги в Празі маю шану висловити Українським Бюром в Женеві і Лондоні щирю подяку за надіслані 20 амер. дол. пожертви на видання часопису “Книголюб”. Ласково прошу передати мою найсердечнішу подяку В/ш панові Я. Макогону за його доброзичливе ставлення до діяльності Товариства, так і до мене особисто. Ст. Сірополко”.

А ось документ, який своїм мистецьким оформленням і якісним поліграфічним відтворенням заслуговує на те, щоб його взяти в рамку: “Подяка Допомогового Комітету при Українській Реформованій Реальній Гімназії в Ржевничах Ч.С.Р панові Макогону в Лондоні, Українське Бюро — за дар на цілі Комітету в сумі 500 крон чеських. 17 жовтня 1932”.

Далі буде.

Володимир Кисілевський — керівник Українського пресового бюро в Лондоні з матір’ю Оленою та сестрою Ганною

чини. Матеріали про сучасне життя українців поділені на дві рубрики: “Україна під радянщиною” і “Україна під Польщею”.

Усього від 11 квітня 1931 до 1 вересня 1939 року було випущено 116 чисел цього видання. Неповні його числа зберігаються в трьох місцях Великої Британії: Британській бібліотеці, Британському Національному архіві та в Польському інституті ім. Сікорського. З підшивкою останнього і працював автор цих рядків.

Від 1932 року випускали “Звідомлення для преси”. Матеріалом для них слугували короткі витяги з чужинської преси, де йшлося про Україну. Виходили двома мовами — українською (165 випусків) та англійською (119 випусків). В адресі розсилання перших значаться 35 українськомовних газет та журналів, які виходили на той час у Західній Європі та Америці. Англомовні звідомлення призначалися для головних газет, що виходили англійською мовою на різних континентах.

Брошури. Їх в активі бюро було більше десятка. І кожна заслуговувала б окремого аналізу.

Зверну увагу на ту, що набрала найбільшого розголосу, — англомовну “Факти про Україну” (“Facts about Ukraine”). В основу її було покладено найбільш актуальні витинки із зарубіжної преси, які стосувалися українського питання.

Всеукраїнські акції

Продовжувана Московою політика геноциду українського народу спонукала Українське пресове бюро в Лондоні активізувати підготовку публікацій, значна частина яких друкувалася в багатьох газетах та журналах західної української еміграції. Як результат, — у суспільній думці

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Тарас ШЕВЧЕНКО: «Я солодко заснув і бачив у сні...»

Проект "Подобиці Шевченкового життя" вмотивований усвідомленням поетових слів із автобіографічного "Листа Т. Гр. Шевченка до редактора "Народного читання" (лютий 1860 р.):

"Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці".

У черговій статті автор розповідає про Шевченкові записи 1857—1858 рр. у Щоденнику, що стосуються його сновидіння.

"На світанку приснилося мені..."
Перший запис Шевченкового сну зустрічаємо в його Щоденнику 18 червня 1857 р. у Новопетровсько-му укріпленні:

"Видел во сне Межигорского Спаса, Дзвонкову Криницю и потом Выдубецкий монастырь. А потом — Петербург и свою милую Академию".

Український етнограф і літературознавець М. Ф. Сумцов свого часу зазначав: "Часті сні 1857 р., можна думати, значною мірою були зумовлені палким очікуванням близького звільнення". Додам, що поетові сні зумовлювалися ще й палким бажанням якнайшвидше побачити дорогих йому людей і дороги йому місця. Власне, сні часто були ніби другим життям, яке Шевченко мріяв розпочати. Вже цього дня — 18 червня — він відзначив, що йому "почали ввижатися уві сні знайомі, давно не бачені предмети", а в запису від 29 липня 1857 р. зазначає наголосив, що в його сновидінні згуртувалося "все, що серцю дороге..."

За підрахунками літературознавця Л. Т. Білецького, у Щоденнику містяться 17 описів реальних Шевченкових снів або розповідей про них. Насправді, поет описав 19 своїх снів — 16 снів Шевченко зафіксував у Щоденнику з 18 червня до 15 вересня 1857 р., а ще 3 — у лютому 1858 р., коли в його сні приходила К. Б. Піунова. Таким чином, записи про 19 снів містяться в такі дні: 18 червня, 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 17, 19, 29 липня, 3, 5, 15 вересня 1857 р.; 5, 15, 22 лютого 1858 р. Тобто днів справді 17, але треба мати на увазі, що в записі від 4 липня 1857 р. Тарас Григорович описав два сні — перший про К. П. Брюллова, після якого він прокинувся, а "в другий сеанс побачив я в Москві Михайла Семеновича Щепкіна..." Так само 19 липня зазначає уві сні спочатку побував в Орській кріпості, а потім проснувся, "покрутився... знову заснув... Морфей... переніс мене в якесь східне місто..."

Усі ці сні, а також поетові твори, написані у формі снів, цікаво досліджували й досліджують Ю. Я. Барабаш, Т. В. Бовсунівська, О. В. Боронь, А. М. Макаров, М. В. Моклиця, В. Л. Смілянська, В. І. Суліма, А. В. Харченко та ін.

Знаменно, що в першому відомому нам сні Шевченко згадував українські духовні святині. Межигірський Спасо-Преображенський монастир, один із найдавніших в Україні, заснований 988 р. водночас із уведенням християнства в Київській Русі, в околицях колишнього села Міжгір'я на березі Дніпра північніше Вишгорода. Шевченко побував тут у 1843 р., у 1846 р. виконав ескіз олівцем "Києво-Межигірський монастир".

Межигірський Спас неодноразово згадувався в Шевченкових творах, а поема "Чернець" (1847) цілком пов'язана з ним:

Аж до Межигорського Спаса
Потанцював сивий.
А за ним і товариство
І ввесь святий Київ.

У XVII—XVIII століттях монастир був релігійним центром Запорозької Січі. У листопаді 1844 р. у листі до Я. Г. Кухаренка поет підняв монастир до символу всієї України: "Був я уторік на Україні — був у Межигорського Спаса... Був і все плакав, сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями..."

Дзвонкова Криниця — стародавнє джерело поблизу Межигірського монастиря. В тому ж "Чернеці":

Іде чернець Дзвонкову
Уяр воду пити...

Щодо Видубицького монастиря, то він

заснований у другій половині XI століття у Києві. У 1843 р. Шевченко виконав малюнок олівцем "Видубицький монастир", а в 1844 р. — офорт "Видубицький монастир у Києві".

Звісно, Шевченкові наснилася й Академія мистецтв у Петербурзі, в якій він навчався з 1838 до 1845 р. Десятого грудня 1845 р. йому було вручено атестат на звання некласного художника. Після повернення з заслання доля Шевченка знову була тісно пов'язана з Академією мистецтв. Роки навчання і творчу працю в Академії відображено в Шевченковому Щоденнику, Автобіографії, листуванні та в повісті "Художник".

"Уві сні бачив церкву святої Анни у Вільні, і в цій церкві милу Дуню, яка молилася..."

Цей сон, записаний поетом 5 вересня 1857 р., став єдиним випадком, коли Гусиковська Ядвіга (Дуня, Дзюня) — полька, з якою Тарас познайомився 1830 р. у Вільні і покохав, згадується у Шевченка. М. К. Чалий писав: "У цей час Шевченко познайомився з однією гарненькою швачкою й уперше усвідомив і глибоко пройнявся почуттям власної людської гідності. Йому тоді виповнилося 16 років. Почуття першого юнацького кохання, що запало йому в душу, до дівчини, яка належала до іншого середовища і мала незалежний спосіб думок, дуже сильно вплинуло на його забиту, загнану, проте глибоко вразливу натуру. Ця перша симпатія, за визнанням самого поета, ушляхетнила його душу, піднісши його у власних очах. "Мені вперше тоді спало на думку (переказував він Сошенкові): чого б то й нам, кріпакам, не бути такими самими людьми, як інші вільні стани?"

На щастя, в Шевченкові сні приходило також і чимало його близьких друзів, зокрема, М. М. Лазаревський, К. П. Брюллов, С. С. Гулак-Артемівський, М. І. Костомаров, П. О. Куліш, М. С. Щепкін. Скажімо, 3 липня 1857 р. зазначає записав у Щоденнику: "Сьогодні во сне видел я Лазаревского. Будто бы он приехал за мною в укрепление и, несмотря на мои доводы о невозможности оставить мне укрепление без пропуска, увез меня насильно..."

Певно, що близький Шевченків друг, турботливий М. М. Лазаревський був особливо живою надією заслання на щасливе повернення в Петербург. Лише позавчора він записав у Щоденнику, що дуже винен перед "нелицемерним другом", адже не відповів на його лист вчасно. Лише позавчора написав йому лист, в якому повідомляв, що "перелицював свою дорогу в столицю", відмовившись від попередніх планів, і вперше чітко назвав свій маршрут повернення: "...Через Астрахань Волгою до Нижнього, а потім через Москву і до тебе, мій друже милий, мій єдиний". Більше того,

Шевченко сподівався, що вже "в половині августа буду ціловать тебе, мій єдиний друже". Він помилився більш як на півроку, втім, як відомо, після повернення до Петербурга, саме на квартирі М. М. Лазаревського поет жив близько трьох місяців. Отож і доречно приснився поетові справжній друг, який нібито приїхав за ним у Новопетровське укріплення.

Наступного разу М. М. Лазаревський прийшов у Шевченків сон через два тижні — той співав, нібито в Орській фортеці, українські пісні з земляками, і Шевченко... Втім, прочитаємо в Щоденнику:

"Я присоединил свой тенор к капелли, и мы пели стройно и согласно:

У степу могила з вітром говорила...

Не кончивши этой песни, мы начали дружно, а именно "Петруся", и я так громко пропел стихи —

Люблю, мамо, Петруся,
поговору боюся, —
что капелля замолчала, а я на последней ноте проснулся".

Щодо тенору, то це чи не єдине свідчення самого Шевченка про власний голос. Але є й інші підтвердження. Скажімо, М. Д. Новицький, який записав і опублікував спогади Шевченкового командира Є. М. Косарева, розповідав про своєрідний самодіяльний хор у Новопетровському укріпленні: "Хор цей влаштували офіцери, і Шевченко, котрий мав гарний і чистий тенор і знав багато чудових українських пісень, був постійним учасником цього хору..."

Характерно, що й уві сні поет відразу приєднався до улюбленої пісні, яку, наприклад, 13 серпня співав, як сам записав, цілий день і вечір:

У степу могила
З вітром говорила.
Повій вітре, буйнесенький,
Щоб я не чорніла.

Не випадково, вже згаданий М. Ф. Сумцов написав, що "такі чаруючі сні втішали бідного і хворого поета в закарпатській пустині".

"Побачив я в Москві Михайла Семеновича Щепкіна..."

Прочитаємо повний запис цього, скажати б, золотого, справді дорогого для поета сну в Щоденнику 4 липня 1857 р.:

"...Увидел я в Москве Михайла Семёновича Щепкина, таким же свежим и бодрым, как видел я его в последний раз в 1845 году. Говорили о театре, о литературе. Я ему заметил, почему он не продолжает свои "Записки артиста", начало которых напечатано в первой книжке "Современника" за 1847 год. На что он мне сказал, что жизнь его протекла так тихо, счастливо, что не о чем и писать. Я хотел ему на это возразить что-то, но мы очутились в Новопетровском укреплении..."

Отже, Шевченко побачив уві сні доброго друга М. С. Щепкіна під час їхньої останньої зустрічі, наприкінці березня—початку квітня 1845 р., коли поет їхав із Петербурга в Україну через Москву. А познайомилися вони в лютому 1844 р., про що докладно писав у монографії "Тарас Шевченко: "Мій великий друг Щепкін" (2009).

Тепер про надзвичайно цікаву Шевченкову нотатку щодо "Записок актора Щепкіна", котрі справді друкувалися в січневому номері "Современника" за 1847 рік. Вражає, що Шевченко й через 10 років пам'ятав про це так точно. Відомо, що ці спогади були розпочаті за настійною порадою О. С. Пушкіна, роботу над ними підтримував М. В. Гоголь. Шевченко, прекрасно розуміючи важливість спогадів артиста, турбувався про їхнє продовження. Немає сумнівів, що поетове бажання перейшло з його реальних роздумів у сон, утім, як і реальне прагнення поговорити з М. С. Щепкіном "про театр, про літературу" чи внутрішня незгода з тим, що у М. С. Щепкіна було "тихе" життя. Недарма уві сні М. С. Щепкін опинився з Шевченком у... Новопетровському укріпленні. Справді, у довгому житті М. С. Щепкіна ніколи не було спокою, тому він мав право сказати словами, написаними в 1853 р. у листі до О. І. Герцена: "...По силам я исполнил свой человеческий долг..." От я й думаю: може поет інтуїтивно відчував не лише неоднаковість, контрастність, а й духовну схожість та внутрішню близькість долі — своєї та М. С. Щепкіна?

Радянський шепкінознавець А. А. Дерман у 1930-х рр. наголосив: "Кріпосне право повернулося до Щепкіна своїм голублячо-розпусним боком, а до Шевченка — жорстоким і загартовуючим... Один був утіленням компромісу, інший — втілення боротьби". Втім, не можна повністю прийняти твердження А. А. Дермана про те, що між артистом і поетом не було навіть натяку на суспільно-політичну єдність. Така настроєва єдність між геніями була. Більше того, під впливом Шевченка зміцнилася антикріпосницької настрої М. С. Щепкіна та самоусвідомлення його етнічної належності.

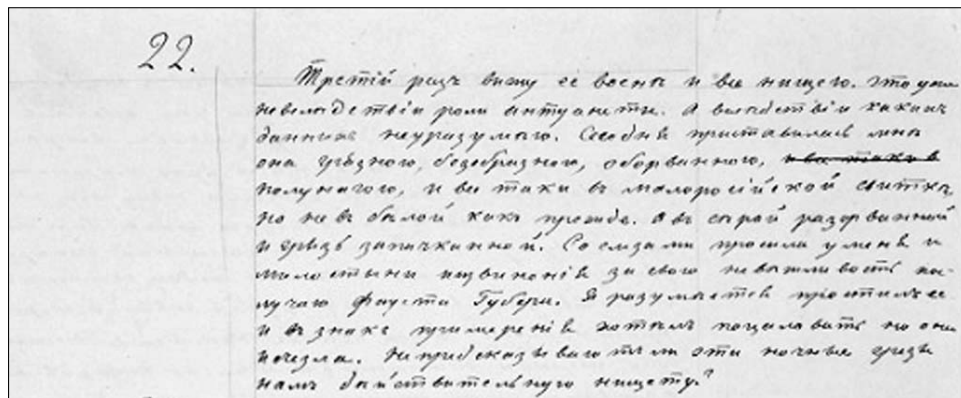
Український літературознавець М. М. Мочульський писав, що "вузлами приязні були: кріпацтво й тернистий шлях до слави". Письменник К. Г. Паустовський додав ще один вузол — національний: "Сдружила Шевченко со Щепкиным общая судьба — оба были украинцами и бывшими крепостными". Так, сплетіння цих схожих життєвих обставин справді сприяло заприятнюванню геніїв. Але неможливо навіть уявити, що ці два "вузли" подружили б Шевченка з сином кріпака з тернистою долею, російським монархістом М. П. Погодіним, з яким він познайомився в Москві. Отже, стрижнем обопільної приязні та широкій, міцній дружби двох високорозумних особистостей була дивовижна суголосність душ і висока людська моральність, яку зауважив ще М. К. Чалий. Про людей, достойних його дружби, М. С. Щепкін так і говорив: "Он, право, этого стоит и по нравственности..."

Моральні сили й душевні чесноти Шевченка й М. С. Щепкіна з'єдналися в захмарній височині, й створилася Богом їм дана дружба. Геніїв, як відомо, судять по тому, що вони залишили після себе людству. Так-от, окрім своєї творчості, два геніальних українці залишили всьому світові дивовижний феномен чоловічої дружби.

"Довге спання закінчилося огидним сновидінням"

Не дивно, що в поетові сні приходили і його люті вороги та, говорячи словами самого Шевченка, "темні мучителі" й "гонителі". Здається, найлізший з-поміж усіх з'явився в ніч на 15 вересня 1857 р., коли Шевченко плив із Астрахані в Нижній Новгород на пароплаві "Князь Пожарський":

"Проспал я ровно до девяти часов утра. Надо думать, что это случилось со мною под глухой шум "Князя Пожарского", потому что со мной этого прежде не случалось..."

Запис Т. Шевченка про його сон у Щоденнику від 22 лютого 1857 р.

«*Это на диво долгое спание заключилось от- ратительным сновидением. Будто бы Ду- бельт с своими помощниками (Попов и Дес- трем) в своём уютном кабинете перед пыла- ющим камином меня тщетно навращал на путь истинный, грозил пыткой, и в заклю- чение плонул и назвал меня извергом рода че- ловеческого*».

Л. В. Дубельт (1792—1862) — генерал- лейтенант, начальник штабу Окремого корпусу жандармів (1835—1856), у 1839— 1856 рр. — керуючий III відділом власної його Імператорської величності канцеля- рії, член Головного управління цензури. Вів політичні справи гуртка О. І. Герцена, Кирило-Мефодіївського братства і петра- шевців. Один із авторів нещадного прису- ду Шевченкові в 1847 р. Саме він скріпив підпис шефа корпусу жандармів і началь- ника III відділу О. Ф. Орлова на заключно- му документі щодо покарання поета:

“Шевченко вместо того, чтобы вечно питать благоговейные чувства к особам ав- густейшей фамилии, удостоившим выку- пить его из крепостного состояния, сочи- нял стихи, на малороссийском языке, са- мого возмутительного содержания. В них он то выражал плачь о мнимом порабоше- нии и бедствиях Украины, то возглашал о славе гетманского правления и прежней вольности казачества, то с невероятной дерзостью изливал клеветы и желчь на особ императорского дома, забывал в них лич- ных своих благодетелей. Сверх того, что все запрещенное увлекает молодость и лю- дей с слабым характером, Шевченко при- обрел между друзьями своими славу знаме- нитого малороссийского писателя, а пото- му стихи его вдвойне вредны и опасны...”

Художника Шевченко за сочинение возмутительных и в высшей степени дерз- ких стихотворений, как одаренного креп- ким телосложением, определить рядовым в Оренбургский отдельный корпус, с пра- вом выслуги, поручив начальству иметь строжайшее наблюдение, дабы от него, ни под каким видом, не могло выходить воз- мутительных и пасквильных сочинений”.

Між іншим, О. І. Герцен вважав Л. В. Дубельта розумною людиною для жандармської служби, за його словами, в цьому служачі зосередилися “тонка тям- ущість хижих звірів, разом з ухильністю та пихатістю”. В “Энциклопедическом сло- варе Брокгауза-Ефрона” (1893) зазначало- ся, що Л. В. Дубельт був освіченою й про- никливою людиною. Принаймні це, ма- буть, відбилося й у його визнанні того, що “Шевченко, любя пламенно свою родину, Малороссию, он, в напечатанных им кни- гах, с восторгом описывал дух прежнего козачества...”

Шевченко двічі писав Л. В. Дубельту — з Орської фортеці й з Оренбурга, прохаю- чи полегшення своєї долі, зокрема, дозво- лу малювати. Проте, той відхилив ці кло- потання. Крім того, в лютому 1850 р. орен- бурзький військовий генерал-губернатор В. О. Перовський на прохання Шевченко- вих друзів клопотався про полегшення становища Шевченка перед Л. В. Дубель- том. До його листа була прикладена довід- ка, в якій зокрема зазначалося: “Рядовому Шевченке около 40-ка лет от роду; он весьма слабого и ненадежного телосложе- ния и в продолжение кампаний на Араль- ском море неоднократно подвергался скорбуту”. Л. В. Дубельт відповів, що шеф жандармів і начальник III відділу граф О. Ф. Орлов “полагаєт ранавременным входит со всеподданейшим докладом о помиловании Шевченки”, знушально до- давши, “что он не такого слабого сложе- ния, как объяснено в полученной вами за- писке...”. Тож Л. В. Дубельт не забув, що міру покарання Шевченкові обирали, по- силаючи на його “крепкое телосложе- ние”. Свого часу С. О. Єфремов точно вис- нував, що “за миколаєвських часів Дубельт був найстрашнішим заступником само- державного режиму і своє катівське діло справляв без непотрібних сантиментів”.

Поетове сновидіння насправді відоб- ражає справжнє дубельтове ставлення до Шевченка. Зокрема, у своїх записках го- ловний російський жандарм заявив що “литературное достоинство этого ничтож- ного человека состоит в нескольких мало- российский песнях и повестях на старин- ном малороссийском наречии, которого теперь почти никто не понимает”. А щодо пропозиції помістити постать Шевченка в пам’ятнику “Тисячоліття Росії” нікчем- ний Л. В. Дубельт буквально виплонував із

чорного рота слова про те, що Шевченко- вим ликом українофіли хотіли “оскорбит, замарать... памятник тысячелетия Рос- сии!”

Як абсолютно справедливо зауважив С. О. Єфремов, “цей голос із лоху про ве- ликого поета цілком вичерпує ту знева- висть, що до Шевченка кохали реакційні круги в Росії”.

Щодо згаданих Шевченком “помічни- ків” Л. В. Дубельта, то М. М. Попов був на- чальником секретної експедиції III відділу, а Дестрем — І. А. Нордстрем — чиновник III відділу, цензор драматичних творів.

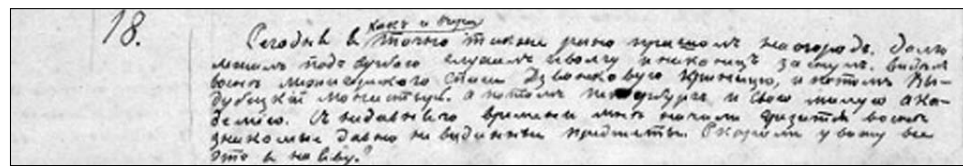
“Я пішов до моря, скупався і тут же на піску заснув”

Отже, були й екзотичні заси- нання та прокидання. Скажімо, тоді на березі моря Шевченка “розбудив... дрібний тихий до- щик”, і він “прибіг на город мок- рою куркою”. Нагадаю, що город — це зелена місцина з садом, бе- сідкою, кибиткою та землянкою, впорядкована комендантом Но- вопетровського укріплення І. О. Ус- ковим, який дозволив Шевчен- кові не лише бувати тут, а й писа- ти та малювати, навіть ночувати. Зокрема, засланець любив спати під... вербою, посадженою й ви- рошеною ним самим. У вже зга- даному записі про перший сон 18 червня 1857 р. читаємо: “Сього- дні я, як і вчора, точно так само ра- но прийшов на город, довго лежав під вербою, слухав іволгу і, нареш- ті, заснув”. А як екзотично-нес- подівано, бувало, прокидався тут засланець! Ось запис у Щоден- нику 19 липня: “...Мені на лице вискочила холодна жабка, і я про- кинувся”. Через десять днів — 29 липня — Шевченко зафіксував, як його розбудив... півник! “Ні, треба ще тобі на лице вскочити та за ніс уціпнути... Розбудже- ний так невчасно чубатеньким на- хабою, я встав...”

Утім, повернемося до щоден- никового запису від 9 липня 1857 р. про Шевченків сон на піску бі- ля моря. Тоді засланець “бачив у сні небіж- чика Аркадія Родзянку в його Веселому По- ділі, поблизу Хоролу”. Йшлося про помі- щика, власника села Веселий Поділ на Полтавщині А. Г. Родзянка, з яким Шев- ченко познайомився в липні 1845 р. у його маєтку. В Щоденнику поет занотував, що йому той “за кілька годин... набриднув сво- єю дурною естетикою та малоросійськими найбруднішими і найдурнішими віршами...”

З цього приводу Шевченко висловив свої роздуми щодо сновидіння:

“Говорят, о чём навью думаешь, то и во сне прирезится. Это не всегда так. Я, на- пример, Аркадия Родзянку видел всего один раз... Я забыл даже, что я виделся когда-то с этим сальным стихоплетом, а он мне се- годня во сне прирезился. Какая же связь

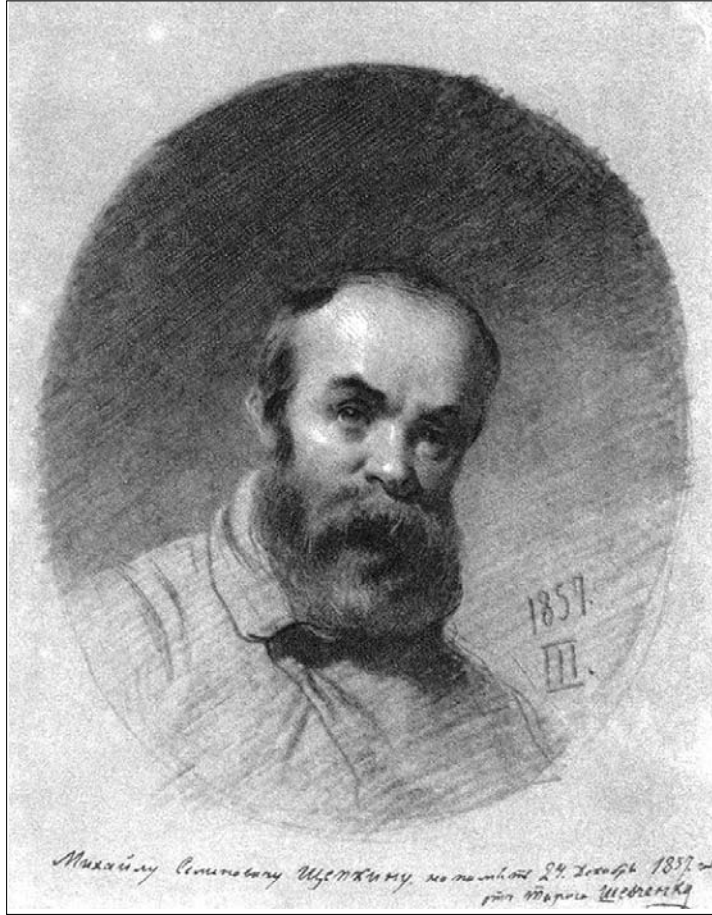

Перший запис Т. Шевченка про його сон у Щоденнику від 18 червня 1857 р.

между моими вчерашними грустными меч- тами и между этим давно забытым мною человеком? Каприз нашей нравственной природы, и совершенно никакой логической связи. И оракул сотника Чезанова едва ли объяснит загадку подобных сновидений. Лойду, однако же, на всякий случай, посмотрю в это зеркало сокровенных таинств на- туры”.

Враження таке, що Шевченко передба- чав і появу феномену Зигмунда Фрейда, який уже народився в Галичині 1856 р., і його наукову книгу “Тлумачення сновидінь”. Хоч би як там було, Шевченко зали- шив нам лапідарне, але вельми цікаве свід- чення про своє серйозне ставлення до тлу- мачення сновидіння. Коли в першій поло- вині 1853 р. його друг А. О. Козачковський повідомив Шевченкові у листі (не зберігся) про велике горе — втрату своїх дітей, той серед інших теплих, співчутливих, дружніх слів підтримки, написав 30 червня 1853 р. і такі: “Сны твои, которые ты видел в самые

критические часы твоей жизни, показыва- ют нам что-то выше наших земных поня- тий”. А тоді — в липні 1857 р. — Тарас Гри- горович іноді звертався до тогочасного сонника його знайомого, командира заго- ну уральських козаків у Новопетровському укріпленні Ф. Ю. Чаганова. Виявляв при цьому свій іронічний розум і незгасний гумор. Скажімо, прокинувшись 3 липня 1857 р. Шевченко порадив з того, що не підтвер- дився сон про його... дезертирство з Ново- петровського укріплення: “А иначе опять же меня вооружили лет на десять за престол и отечество. Нужно будет зайти к сотнику

Т. Шевченко. Автопортрет. 1857 р.

Чезанову посмотреть в сонник, что значит видеть во сне самовольную отлучку”.

“Я бачив її уві сні...”

Шевченко намагався також розгадати таємний зміст своїх трьох снів про актри- су К. Б. Піунову, в яку закохався в Ниж- ньому Новгороді й у якій там же розчару- вався. Перший сон він занотував 5 лютого 1858 р.: “Я видел её во сне. К добру ли это? Будто бы она слепая нищая, но такая моло- дая и хорошенькая. Стоит у какой-то огра- ды или забора и протягивает руку Христа ради. Я хотел подойти с какою-то мелкою монетою, но она внезапно исчезла. Это про- должение роли Антуанетты. Ничего боль- ше”.

Поет мав на увазі, що у мелодрамі “Па-

слепою нищею, только уже не у церковной ограды, как в первый раз, а в живой картин- не, в малороссийской белой свитке и в крас- ном очинке”. Нарешті, 22 лютого Шевчен- ко записує в Щоденнику винятково лише свій сон, як відчуття неминучого краху стосунків, які не відбулися:

“Третий раз вижу её во сне и всё нищею. Это уже вследствие роли Антуанетты, а вследствие каких данных — не уразумею. Сегодня представилась мне она грязною, безобразною, оборванною, полунагою, и всё- таки в малороссийской свитке, но не в бе- лой, как прежде, а в серой, разорванной и грязью запачканной. Со слезами просила у меня и милостыни, и извинения... Я, разумеется, прос- тил её и в знак примирения хотел поцеловать, но она исчезла. Не предсказывают ли эти ночные грезы нам действительную нищету?”

Наступного дня Шевченко вигукне в Щоденнику: “Сон в руку”! І розповідає про те, що дізнався шойно: К. Б. Піунова, прохаючи його допомоги всту- пити в трупу Харківського театру, водночас поновила свій контракт у Нижньоновгород- ському театрі, чим поставила в незручне становище самого Шевченка та М. С. Щепкіна, які в листах до директора Харківського театру І. О. Щербини наполегливо й зворушливо кло- поталися за неї. Вчинок юної К. Б. Піунової зачепив Шевчен- ка за живе: “Если это правда, то в какие же отношения поставила она меня и Михаила Семеновича со Щербини? В отврати- тельные! Вот она где, нрав- ственная нищета, а я боялся материальной. Дружба врозь и чер- ти в воду. Кто нарушил данное слово, для того клятва не существует”. Наступного дня образа і обурення, здається, сильніше розворушилися випадковою зустріччю з К. Б. Піуною, й усе це гнівно й емоційно вихлоп- нулося в Щоденнику:

“Я так много перенес испытаний и неу- дач в своей жизни, казалось бы, пора уже освоиться с этими мерзостями. А давно ли я видел в ней будущую жену свою, ангела-хра- нителя своего, за которого готов был положить душу свою? Отвратительный контраст. Удивительное лекарство от любви — несамостоятельность. У меня все как рукой сняло. Я скорее простил бы ей самое бойкое кокетство, нежели эту мелкую не- самостоятельность, которая меня, а глав- ное, моего старого знаменитого друга поставила в самое неприличное положение. Дрянная госпожа Пиунова! От ноготка до волоска дрянь!”

У цій статті немає можливості глибше занурюватися в обставини, котрі зумови- ли різку Шевченкову реакцію чи негожі вчинки К. Б. Піунової. Вона й сама зізна- лася, що їй “кебети бракувало!” Справді, більш як удвічі молодша за поета, трохи корислива і хитрувата, трохи розгублена і несамостійна, трохи кокетлива і недосвід- чена, трохи лукава і наївна... К. Б. Піуно- ва й у пам’яті наступних поколінь зали- шилася завдяки присутності в її житті Шевченка...

Хочу лише зазначити, що три заното- вані Шевченком сні про К. Б. Піунову з його власними розшифруваннями й при- пущеннями, з остаточним висновком — “сон в руку”, тобто справдженний сон, — могли б, здається, стати творчою спону- кою до написання поетичного твору. З ча- сом. Якби той час у Шевченка був...

Насамкінець зауважу, що в цій статті не мав змоги заторгнути велику й важливу тему снів у літературній творчості Шевчен- ка, тобто поезій, написаних у формі снів, починаючи від поеми “Сон” (Комедія) до вірша “Сон” (“На панщині пшеницю жа- ла...”). Відомий шевченкознавець О. В. Бор- ронь зазначає, що певна частина сновид- ної творчості Шевченка (на мій погляд, невелика) нав’язана реальними поетовими снами, а переважна засвідчує свідоме звер- нення Шевченка до можливості снів як художнього засобу. Якщо мій читач заці- кавиться цією темою, то прізвиська дослід- ників, які її розкривають, названі на по- чатку статті.

Історична драма Володимира Антоновича

Володимир СКРИНЧЕНКО

“...Ми, українська інтелігенція, досі не сповнили свого обов'язку перед людиною, що стільки літ тому прийшла до нас, щоб “усе розділити з нами”. Ми не постарались... вивчити і освітити його життя, повне самовідреченої любові і праці для нашого народу...” — ось так висловився про Антоновича його учень Михайло Грушевський.

Серед національних діячів України другої половини XIX століття важко віднайти постать такої величини, як Володимир Антонович. Видатний учений і громадський діяч, автор фундаментальних праць з історії України від давніх часів та засновник вітчизняної історичної школи, він, навіть за твердженням його недругів, “марив про воскресіння України, для неї тільки бажав працювати...”

Беззаперечний його внесок у культурно-історичну спадщину українського народу.

Антоновича вважали мозковим центром українського руху, харизматичним лідером, який тримав у своїх руках усі нитки національного життя. Усі нещастя України він убачав у “малій культурності українського суспільства, в браку української інтелігенції, культурного і політичного виховання”.

З ворожого табору лунали звинувачення у подвійній грі, пристосуванстві, навіть інтриганстві. Провокаційну роль у створенні негативного іміджу Антоновича відіграло жандармське управління. Та й поляки додали дешищо чорної фарби.

Наче середньовічний лицар, жив він із опущеним забралом: душа його лишалася закритою й незбагненою для сучасників і навіть близьких людей. Певно, у тому й полягала драма його життя, яке завжди було оповите легендами та міфами.

Отже, характеристики вкрай полярні. Та хто ж він був?

Родинні таємниці

Загадковим було усе в його житті, починаючи від батьків та дня народження.

Таємниці біографії Антоновича розпочинаються з дня народження: адже у нього їх два! Саме цього питання торкається Василь Ульяновський, професор історії Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, у своїй праці “Володимир Антонович: образ на тлі епохи”.

За твердженням Антоновича, народився він 6(18) січня 1834 року в селі Махнівці на Київщині (нині Житомирська обл.) і охрещений був у католицькому віросповіданні (тоді батько подарував синові золотого хреста з написом: “Boze biogosiaw Wiodzimierzowi”. 6 stycznia 1834). Однак ще за життя Антоновича поширювалися чутки про інший рік та місце народження — 1830-й, Чорнобиль, де хрестив дитину греко-католицький священик.

Свідчили про це сестра Антоновича — Васневська (у подружжі), старший син історика Іван Володимирович та онук Марко Антонович. Згідно з оповідями рідних, дитина була дуже слабкою і хворобливою, тому батьки поспішили її охрестити. Оскільки ксьондз не було, обряд правив уніатський священик. Та коли родина переїхала у Махнівку, місцевий ксьондз перехрестив дитину 1834 року.

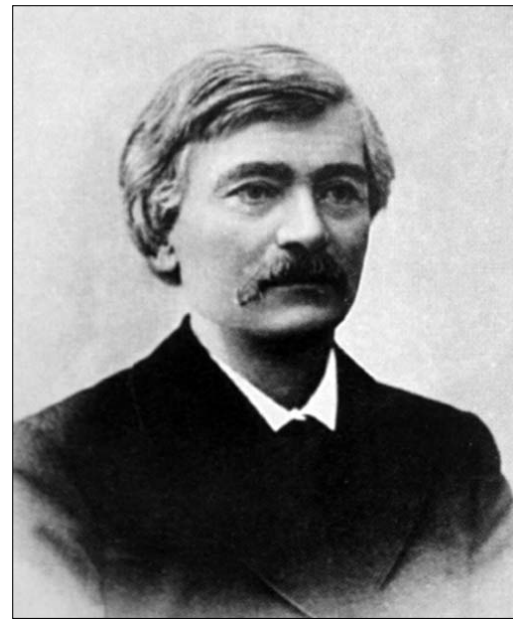
Ця дата стала канонічною й пішла “гуляти” по всіх документах як рік народження.

На запит історика Антона Мйодушевського до Володимира Антоновича про день його народження відповів він гідно — як людина, яка не розкриває родинних таємниць: “...обоє батьків моїх належали до католицького обряду, значить і я був охрещений як католик”. Та останню крапку поставив син історика А. Мйодушевського Ян, який звертався до вдови історика та його сина Дмитра, і в статті про Антоновича у польському біографічному словнику впевнено навів дату й місце народження вченого — 1830-й, Чорнобиль.

Проте й досі не вдається встановити точно роки народження Антоновича (1830 чи 1834) та обряду першого хрещення (греко-католицький чи католицький).

Тихо шелестять дерева над Байковим кладовищем. Я прямую до 9-ї ділянки, де похований мій старший брат Дмитро, тримаючись центральної алеї. Праворуч — Вознесенська церква, позаду — безліч елітарних поховань різних часів. На повороті ліворуч, під гору — старовинний склеп, до якого притулилося скромне поховання: три стели з чорного мармуру. Серед них вирізняється одна — з тьмяним медальйоном — портрет чоловіка, мабуть, сторічної давнини.

Здавалося, ядесь бачив це обличчя. Примхи часу, кліматичні негаразди зробили свою чорну справу: впізнати людину було неможливо. Та допомогла невеличка книжечка — “Київський некрополь”, відома праця Людмили Проценко, присвячена похованням міста Києва. Я дізнався, що саме там, на 7-й ділянці, похований класик української історичної науки Володимир Боніфатійович Антонович. Ось так, скромно й непомітно, спочив він на Байковому кладовищі у своєму посмертному житті, щоб нікому не заважати.

Мати Антоновича, пані Моніка Гурська, походила зі шляхетного роду й пишалася тим, що веде родовід від самих князів Любомирських. Вона служила гувернанткою в різних родинах, добре знала французьку, багато читала. У маєтку пана Марковського на Уманщині гордовита пані зустріла своє кохання — Яноша Джида, теж гувернера, сина угорського революціонера. Від цього кохання народився хлопчик, якого записали на ім'я вінчаного чоловіка матері — Боніфатія Антоновича. Ось так син Яноша Джида став Володимиром Боніфатійовичем Антоновичем.

Пані Моніка прагнула привчати сина до звичаїв польського шляхетства середнього достатку, котре, як згадував Антонович, “дивилось на себе як на представників культури... вся культура містечкової інтелігенції виражалась в костюмах, елегантних по змозі, і в способі держати себе в товаристві з елегантними манерами”. Деспотична за вдачею пані Моніка намагалася прищеплювати “панські звички” синові навіть методом терору. За спогадами Володимира Антоновича, особливу увагу приділяла вона вихованню “гарячого польського патріотизму”, при цьому патріотичний обов'язок полягав у тому, “щоб хвалити все своє, мовчати про всі хибі й ганити все чуже”.

Згодом, розірвавши зв'язки з польським середовищем, у своїй “Сповіді”, а на схилі років — у мемуарах, Антонович дав нищівну характеристику сучасного йому польського суспільства, якому притаманне було різке засудження польської доби в українській історії, панування польської шляхти над українським народом. Мабуть, невтомною працею на українське відродження витравив він із себе усе польське...

З таким родинним спадком ішов він на зустріч із долею, твердо ступив на шлях, яким не йшов жоден із його кривих.

Свій серед чужих?

“Замолоду... він увесь кипів життям, — згадував Павло Житецький про Антоновича, — ...визначався великим хистом збирати коло себе й гуртувати людей, заражати їх своїм настроєм”. Мабуть, волелюбний дух угорського дідуся нарешті спалахнув у ньому.

Роки навчання Антоновича у Київському університеті збіглися з багатьма значними подіями у його житті. Він стає православним, поринає у вир громадської діяльності, виокремлюється як один із впливових лідерів та формує окремих гурток, що дістав назвисько “хлопомани”. У своїх споминах Антонович писав, що у колі “хлопоманів” виникла “думка, що соромно жити в краї і не знати ні самого краю, ні його людності”. На зорі свого життя Антонович разом однодумцями — Тадеєм Рильським (батьком українського поета Максима Рильського), Борисом Познанським, Павлом Житецьким та іншими “хлопоманами” подорожував Україною в селянському одязі. Під час вакацій друзі обійшли Волинь, Поділля, Київщину, Холмщину і більшу частину Катеринославщини та Херсонщини.

То було веління часу — передова молодь стала на дорогу українського народництва. Протидія з боку польської громади ще не хвилювала їх. Потім це обернеться їм помстою — ганьбою й доносами. Головним чином, постраждає Антонович. До могильної плити буде він під прицілом з обох боків — польського ржонду та жандармського управління. Вже сивого професора Київського університету, відомого у Європі вченого тягали на допити з приводу його громадської діяльності.

Доля вимагала від нього нести хрест подвійного життя. Син одного батька (Яноша Джида), він формально носить ім'я іншого (Боніфатія Антоновича). За походженням поляк, він переходить в український табір; закінчує медичний факультет університету й різко змінює фах — здобуває історичну освіту; починає гро-

мадську діяльність, спочатку — у колі польських революціонерів, а згодом, порвавши з польським рухом, переходить у стан українофілів та бере участь у конспіративних організаціях; в університеті читає курси історії Росії, а приватно — українознавства; під своїм ім'ям публікує нейтрально-наукові, а під псевдонімом — науково-публіцистичні праці; основну діяльність веде у Києві, але покладає головні надії на Галичину; офіційно одружений з Варварою Міхель, він протягом двадцяти років має за дружину Катерину Мельник...

Мабуть, цим пояснюється надмірна обачність Антоновича, його неймовірний самоконтроль і майже повна замкнутість, яку зазначали більшість його учнів. Навіть у колі своїх однодумців Антонович “не відкривався”, не висловлювався до кінця. При цьому був людиною надзвичайно скромною. Дружина вченого Катерина Мельник пояснювала цю рису настійливим самовихованням чоловіка. Він ніколи не хвалився своїми учинками, зокрема про те, що виділяв щороку з власних гонорарів стипендії гімназістам і студентам. І про це ніхто не знав до самої його смерті.

Ушануймо!

Володимир Боніфатійович Антонович тихо відійшов у вічність 8(21) березня 1908 року. До останніх днів недуги буквально з'їдали його, накладаючи темновоскову печать ледве не на півстолітній період життя історика. Але він переселився своє кволе тіло і такі працював, виснажуючи себе остаточно. І як багато міг би ще зробити, коли б не це...

Після смерті чоловіка Катерина Мельник-Антонович марно намагалася видати повне зібрання його творів та спорудити йому пам'ятник. Завадили I Світова війна, а потім — революція та Громадянська війна. А згодом вибухнула II Світова. Померла К. Мельник-Антонович у січні 1942-го, не витримавши напівголодного існування в окупаційному Києві.

Ще раніше, 1934 року, помер Михайло Грушевський — під тиском звинувачень з боку ОДПУ у керівництві так званім Українським Національним Центром.

...На зламі епох молоде покоління, особливо студентська молодь, гостро відчуває кризу доби, що їх виховала, девальвацію давніх духовних цінностей. Певно, саме час згадати тепер про Антоновича, який “марив про воскресіння України, для неї тільки бажав працювати...” Час підтвердив невмирущі цінності його ідей, їхню актуальність й для сьогодення. Він звертається до нас у своїх творах. Тож читаймо їх уважніше...

У Києві про нього нагадує лише вулиця Антоновича (колишня Горького), де на розі з вулицею Жиланською мешкав у своєму будиночку Володимир Антонович, забутий класик.

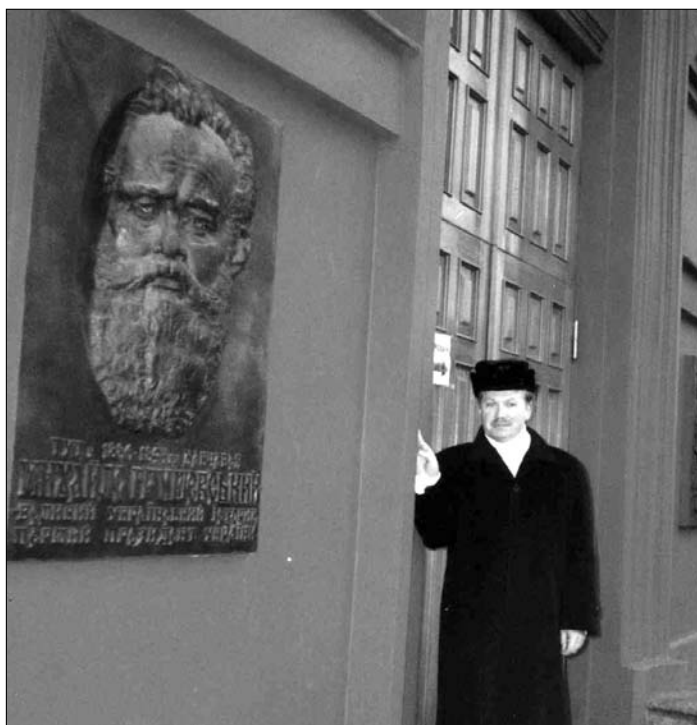
Слова вічного реквієму на честь Антоновича належать Михайлові Грушевському: “Ти висловляв надію, ... що горячою любов'ю і працею для нашого народу ти станеш своїм, рідним для неї. Ти здобув більше — бо став для неї любленим між любленими, від перших праць твоїх і до кінця многотрудного твого віку...”

Україна віддала належне Михайлові Грушевському: він у Києві на постаменті біля Педагогічного музею, де очолював Центральну Раду. Пам'ятники йому споруджено також у Львові й Луцьку, Барі та Холмі (Польща), де народився. А ще він тиражований на банкнотах та пам'ятних монетах, численних барельєфах — у Москві й Тбілісі, Варшаві, Празі та Відні.

Справді, шанує Україна Михайла Грушевського! А Володимира Антоновича?..

Як історик, громадський діяч і як людина Володимир Антонович ще й досі не оцінений і має право на більше у пам'яті нащадків.

Про стан поховання Антоновича та заходи щодо його поліпшення я вже спитав я Василя Ульяновського. Але професор лише зітхнув у відповідь...

Василь Ульяновський біля альмамаатер Володимира Антоновича

— Як виникла ідея провести ювілейний концерт у Національній філармонії України?

— Солісти Національної опери України проводять свої сольні концерти саме в Національній філармонії. У театрі ми співаємо вистави, а в філармонії виконуємо арії з опер, концертні арії, дуети, народні пісні.

У мене нещодавно був ювілей, і я в театрі співала партію Віолетти в опері Дж. Верді “Травіата”. Ювілейний концерт у філармонії — як продовження ювілейного сезону. Програму склала сама. Співала 12 номерів — сім арій і п’ять дуетів.

Уперше виконувала концертний вальс А. Візетті “Діва”, арію Луїзи з однойменної опери Г. Шарпантьє. Разом із заслуженою артисткою України Тетяною Пімичовою виконували дует “Болеро” К. Сен-Санса. Крім цього співала арію Джульєтти з опери Ш. Гуно “Ромео і Джульєтта”. У театрі не співаю в опері С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм”, але в концерті разом із народним артистом України Сергієм Магерою виконали дует Одарки і Карася. Прозвучали також дует Адіни та Дулькамара з опери Г. Доніцетті “Любовний напій” (із лауреатом міжнародних конкурсів Андрієм Гонюковим), дует Іоланти та Водемона з опери П. Чайковського “Іоланта” (із заслуженим артистом України Дмитром Кузьмичем) та дует Віолетти та Альфреда з опери Дж. Верді “Травіата” (з народним артистом України Ігорем Борком). Дуже вдячна своїм шановним колегам за участь у концерті, щиро підтримку і чудове виконання.

Задум концерту виник минулого літа. Національна філармонія планує програму на наступний сезон за рік-півтора. Щаслива, що заспівала з чудовим високопрофесійним колективом — Національним симфонічним оркестром України під орудою блискучого диригента Володимира Сіренка.

Це був мій перший сольний концерт у Національній філармонії. Дехто проводить такі концерти раз на один чи два роки. А мені все було не до того, весь час думала — потім, ще встигну, треба ще працювати. Було багато роботи в театрі, потім почала викладацьку діяльність. Нарешті відчула — треба! Задоволена насамперед тим, що мені вистачило сил, що я їх розраховувала. Хочу подякувати щиросердій публіці. Знаю, хтось узагалі вперше завітав до Національної філармонії. Але таке враження, що глядачі складали єдине ціле.

— Хто вплинув на Ваш вибір професії?

— Моя мама — заслужена артистка України Надія Куделя проспівала у столичній опері 30 років, виконувала провідні партії, має лірико-коломатурне сопрано. Я співала з мамою ще до свого народження. А з двох років мама брала мене з собою на репетиції. Я переміряла всі перуки, сукні, віяла, захоплено спостерігала, як мама гриметься. Для мене це було природно, театр був для мене другою домівкою. Навіть іноді просила, щоб мама мені заспівала ту чи ту арію замість коліскових. У 15—16 років остаточно вирішила, що вступатиму до консерваторії і вчитимуся співу.

Спершу бачила лише один бік цієї професії, а коли вступила до консерваторії (нині Національна музична академія України імені П. І. Чайковського), то зрозуміла, що це дуже важка праця. У хвилини розпачу я навіть мамі казала: “Чому ти мене не відмовила, щоб я не обирала цю професію?”. Вона відповіла: “Я бачила, що ти дуже хотіла. Не могла

Ольга НАГОРНА: «Мрію, щоб у кожному місті країни був оперний театр»...

У минулому числі газети ми писали про ювілейний концерт народної артистки України, лауреата Шевченківської премії ім. Тараса Шевченка, солістки Національної опери України Ольги Нагорної, що відбувся у Національній філармонії України 1 квітня 2019 р. Сьогодні пані Ольга — гість “СП”.

тебе відмовити від того, чим ти горіла. Я можу тебе лише підтримати”.

— Пам’ятаєте свій перший вихід на професійну сцену?

— В оперній студії консерваторії вперше вийшла на сцену в партії Адіни (Г. Доніцетті “Любовний напій”). Це було на третьому курсі. Мої донечці Катрусі тоді було 9 місяців, і моя мама вже принесла її на цю виставу. Коли закінчувала консерваторію, то в моїй скарбниці вже було 5 оперних партій: крім Адіни, Марфа (“Царева наречена” М. Римського-Корсакова), Розіна (“Севільський цирульник” Дж. Россіні), Джільда (“Ріголетто” Дж. Верді), Віолетта (Дж. Верді “Травіата”).

Коли навчалася на четвертому курсі консерваторії, директор Національної опери України Анатолій Юрійович Мокренко та головний режисер Дмитро Михайлович Пнатюк запропонували мені заспівати виставу на сцені Національної опери України. Спочатку я дуже здивувалася і злякалася, але... це ж була моя мрія. Отже, відбувся мій дебют 13 квітня 1993 р., партією Марфи з опери М. Римського-Корсакова “Царева наречена”. Партію Грязного виконував сам А. Ю. Мокренко, народний артист СРСР, блискучий оперний співак і приголомшливий актор. Цей день став знаковим у моєму житті. Після цього мене зарахували в групу стажистів, а через рік перевели у солісти. За роки служіння в театрі я заспівала близько двадцяти оперних партій світового репертуару.

— Чи важливо для оперного співака мати талант драматичного актора?

— Коли тільки започатковувалась опера, то людина просто виходила на сцену і співала. Звичайно, оперне мистецтво це передусім голос. Але сьогодні такі стандарти, що треба не просто стояти. Це вже не цікаво. Або бути як Монсеррат Кабальє, щоб ти просто стояла і люди захоплюва-

ткою України. Дуже вдячна всім, хто допомагає мені йти життєвим шляхом.

— Часто виступали за кордоном?

— Багато їздили з театром, були й особисті гастролі. Кожна країна, кожна публіка різні. Приміром, Японія. Тут дуже поважають класичну музику. Співаєш — тиша, потім оплески. Щойно починається музика — відразу все затихає, всі дивляться на сцену, ніхто не повертається до сусідів. А в Іспанії можуть аплодувати і водночас тупати ногами.

Пам’ятаю свій сольний концерт у Каїрській опері під час “Днів культури України в Єгипті”. Виконала сім чи вісім творів. А в кінці заспівала “Соловейка” Марка Кропивницького. Сприйняли дуже добре, хоча, звичайно, не розуміли мови, якою співала. Тоді я вперше зрозуміла, що, якщо співаєш душею, можливо, й слова не потрібні, тому що публіка сприймає передусім емоцію.

Сьогодні за кордоном переважно контрактна система. У ба-

ського, а ще через два — в Київській дитячій академії мистецтв, ректором якої був Михайло Іванович Чембержі.

Вже зараз розумію, що можна навчатися і в своїх студенток. Даючи їм завдання, аналізую, як би ці завдання виконала я. Буває, сиджу ночами і шукаю дівчатом нову програму з власного репертуару або в інтернеті. Найважче — дібрати таку програму, яка якнайкраще розкриє всі барви голосу та його індивідуальні особливості.

Ми часто їздимо з концертами в інші міста, робимо концертні програми в Києві. Постійно кажу своїм студенткам: “Вам потрібно не тільки розвиватися по вокалу, ви повинні розвиватися як особистості. Читайте книжки, ходіть на вистави, концерти, виставки. Ви зобов’язані знати 2—3 іноземні мови. Без цього ніяк. Якщо хочете співати на кращих світових сценах, треба бути справжнім професіоналом”.

Наступного року буде перший випуск. Дві мої студентки вже співають у хорі Національної опери України.

— Як Ви оцінюєте стан оперного мистецтва в Україні?

— Сьогодні воно активно розвивається. Насамперед маю на увазі Національну оперу України, яка є провідним театром країни. У нас дуже потужний колектив. Оперні вистави — це спільна важка праця співаків, оркестру, диригента, хору, балету. Потрібно задіяти багато людей, щоб створити високоякісний продукт. Потужно розвиваються Львівська і Одеська опери, є цікаві напрацювання в оперних театрах Харкова і Дніпра.

Приємно, що на наші вистави приходять не лише люди старшого віку, а й молоді. У нас кожна вистава не схожа на іншу. Проспівана сьогодні “Травіата” через місяць буде зовсім іншою, навіть якщо її виконуватимуть ті самі артисти.

Але для такої держави, як Україна, у нас дуже мало оперних театрів. Ось у Польщі вони є навіть у невеликих містах. А в кожному районі Токіо є зали, де можуть йти концерти і оперні вистави. Хочеться, щоб у нас теж було більше таких можливостей.

У Києві крім Національної опери є Муніципальний театр опери і балету для дітей та юнацтва, студенти Національної музичної академії мають можливість робити перші професійні кроки в оперній студії Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Євгенія Семенівна Мірошніченко мала плани відкрити в столиці Малу оперу, навіть були підготовлені документи. Але вона пішла з життя і не встигла цього зробити. Сьогодні стан будівлі, де мала бути Мала опера, критичний.

— Про що мріє Ольга Нагорна?

— Хочеться далі працювати, нових партій. Щоб до театру приходили люди і насичувалися енергетикою живого зв’язку. Я відчуваю в собі ще багато можливостей, знаю, що сьогодні вмію більше, ніж у молодому віці. Прагну і далі розвиватися не лише для самої себе, а й заради глядача.

Раніше у місті було багато афіш, а зараз їх немає. Інформацію про вистави та концерти можна знайти в Інтернеті, але багато людей старшого віку ним не користуються. Потрібно активніше пропагувати мистецтво через радіо, телебачення, друковані ЗМІ, інтернет-видання. Багато речей швидко минають, а класична музика живе століття, служить людству і надихає.

Спілкувався
Едуард ОБЧАРЕНКО